

Fiil (Eylem).....	3
Testler	15
Fiilimsi (Eylemsi)	19
Testler	25
Fiilde (Eylemde) Çatı	29
Testler	39
Cevap Anahtarı	43

FIİL (EYLEM)

✓ İş / kılış, oluş, hareket / durum bildiren; kip ve kişi eklerini alarak çekimli eylem olabilen sözcük türüne **fiil (eylem)** denir.

✓ Eylemler "-mek, -mak" mastar ekini ve "-me, -ma" olumsuzluk ekini alabilir. İsimle fiil arasındaki fark budur.

✱ Anla → anla - mak → anlamamak

✱ Sevdik → sev - mek → sevmemek

✱ Gitmiş → git - mek → gitmemek

Anamlı oldukları için bunlar "eylem"dir.

✱ Masa → masa - mak → masamamak

Anlamsız olduğu için bu sözcük "isim" soyludur.

🔴 Anlamlarına Göre Fiiller

İş / Kılış Fiili

✓ Yapılan işten etkilenen bir varlığın olduğu fiillerdir.

✓ Bu fiiller "neyi, kimi" sorularına cevap verdiği için **nesne** alabilen fiillerdir.

✓ Nesne alabildiği için de **geçişli** çatılı fiillerdir.

✱ $\left(\begin{array}{l} \text{neyi} \\ \text{kimi} \end{array} \right)$ anla -
sev - $\left(\begin{array}{l} \text{onu} \end{array} \right)$
taşı -
hatırla -
gör -
kılış fiilleri

➡ Denize yakın bir yerde çadırımızı kurduk.
nesne iş fiili

Neyi kurduk? → çadırımızı

Oluş Fiili

✓ Eylemin bir durumdan başka bir duruma geçtiğini bildiren fiillerdir.

✓ Oluş fiillerinin gerçekleşmesi, bir zamana yayılır. İrade dışıdır ve süreç ister.

✓ Nesne almazlar.

✱ $\left(\begin{array}{l} \text{neyi} \\ \text{kimi} \end{array} \right)$ sarar -
büyü - $\left(\begin{array}{l} \text{x} \end{array} \right)$
çocuklaş -
olgunlaş -
kızır -
acı -
kılış fiilleri

Oluş fiillerinde durumdan duruma geçiş, ani değil; zamanla olur.

➡ Ekinler günden güne büyüyordu.
oluş fiili

Hareket / Durum Fiilleri

✓ Öznenin içinde bulunduğu durumu (hâli) bildirirler.

✓ Yapılan işten etkilenen bir varlığın olmadığı (nesne alamayan) fiillerdir.

➡ İnsanlar, geceleri damda uyuyordu.
durum fiili

✱ $\left(\begin{array}{l} \text{neyi} \\ \text{kimi} \end{array} \right)$ ağla -
gül - $\left(\begin{array}{l} \text{x} \end{array} \right)$
koş -
dur -
otur -
durum fiilleri

Örnek Soru

Fakat beni sen uyandır.

I

Bak, işte önümde her günkü çorba ekmek,

II

ve kâsesiyle aşk yaşlanıyor.

III

Bu dizelerde numaralanmış fiiller, anlamlarına göre aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Oluş	Hareket	Kılış
B)	Oluş	Kılış	Hareket
C)	Hareket	Kılış	Oluş
D)	Kılış	Hareket	Oluş
E)	Kılış	Oluş	Hareket

Biz Çözdük

Eylemler anlamlarına göre iş/kılış, oluş ve hareket/durum diye üçe ayrılır. İş fiillerinde öznenin yaptığı yargıdan bir nesne etkilenir, bu fiiller "neyi, kimi" sorularına yanıt verir. Oluş fiilleri, gerçekleşmesi zaman alan, irade dışı fiillerdir. Hareket (durum) fiilleri, öznenin içinde bulunduğu durumu bildirir. Buna göre "uyandır" kılış fiili, "bak" hareket fiili, "yaşlanıyor" ise oluş fiilidir.

Cevap: D

Fiillerde Kişi (Şahıs Ekleri)

Eylemin kaçınıcı kişi tarafından yapıldığını bildiren özel kalıplardır. Eylemlerin şahıs çekimleri şu şekildedir:

(Ben)	gel - i - yor - um	gel - di - m	—	—
(Sen)	gel - i - yor - sun	gel - di - n	gel - x	—
(O)	gel - i - yor - x	gel - di - x	gel - sin	—
(Biz)	gel - i - yor - uz	gel - di - k	—	—
(Siz)	gel - i - yor - sunuz	gel - di - niz	gel - iniz	—
(Onlar)	gel - i - yor - lar	gel - di - ler	gel - sinler	—

↓
↓
↓

I. Tip	II. Tip	III. Tip
Şahıs	Şahıs	Şahıs
Ekleri	Ekleri	Ekleri

Yukarıdaki örneklerde de anlaşılacağı üzere kişi (şahıs) ekleri eylemin kaçınıcı kişi tarafından yapıldığı bildirmiş ve eylemlerin farklı kiplerde çekimi, kişi eklerini çeşitlendirmiştir.

Örnek 1

Yakınımda on üç yaşlarında bir çocuk, elinde

I

düzgün kesilmiş bir cam tutuyordu. Kendimi bir an geri çektiysem de belli etmedim.

II

III

Parmağıyla dokundu, renklendi bu can parçası. Birkaç kez daha dokundu, katlayarak cebine koydu. Şaşırmıştım, böyle bir şeyin varlığından

IV

haberim yok tu. Cep telefonlarındaki gelişme-

V

lere yetişmek zordu artık.

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerin hangisinde "-ım" eki, yargının kim tarafından yapıldığını bildirmemektedir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) III ve IV
D) I ve V E) Yalnız V

Sen Çöz 1

Fiillerde Kip (Kip Ekleri)

Fiillerin zaman ve tasarlama gibi çeşitli anlam özellikleri kazanmasını sağlayan özel kalıplara **kip** denir.

Fiil kipleri, genel olarak ikiye ayrılır:

Haber (Bildirme) Kipleri

- Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman Kipi (-dı)
- Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zaman Kipi (-mış)
- Şimdiki Zaman Kipi (-yor)
- Geniş Zaman Kipi (-r)
- Gelecek Zaman Kipi (-ecek)

"Zaman" anlamını veren kiplerdir.

Dilek-Şart (Tasarlama) Kipleri

- Gereklilik Kipi (-meli)
- Şart Kipi (-se)
- İstek Kipi (-e)
- Emir Kipi (x)

"Zaman" anlamını vermeyip "tasarlama" anlamını veren kiplerdir.

A) Haber (Bildirme) Kipleri

✓ Eyleme "zaman" anlamını veren bu kipler, şunlardır:

1. Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman Kipi (-dı)

✓ Ünsüz uyumuna bağlı olarak "-dı, -di, -du, -dü; -tı, -ti, -tu, -tü" biçimleri vardır.

oku - du - m

oku - du - n

oku - du - x

oku - du - k

oku - du - nuz

oku - du - lar

fiil kökü şahıs ekleri

Görülen Geçmiş Zaman Kipi

✓ Söyleyenin eylemi gördüğü anlamı vardır.

✓ Eylemin kesin yapıldığını bildirir.

2. Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zaman Kipi (-mış)

✓ Ünlü uyumuna bağlı olarak "-mış, -miş, -muş, -müştü" biçimleri vardır.

✓ Eylem, önceden yapılmıştır; söyleniş, sonradır.

kazan - mış - ım

kazan - mış - sın

kazan - mış - x

kazan - mış - ız

kazan - mış - sınız

kazan - mış - lar

fiil kökü kişi ekleri

Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

Eylemin başkasından duyulma, sonradan öğrenilme anlamının dışında "fark etme" anlamı da verebilir, bu kip.

- ☀ Dün akşam sinemaya gitmişsin. } "Başkasından duyma"
- ☀ Gözlerin çok kanlanmış senin. } "Fark etme"

3. Şimdiki Zaman (-yor)

✓ Eylemin, içinde bulunulan zaman dilimi içinde yapıldığını bildirir. Anlatış ile eylem aynı zamanda gerçekleşir.

bil - i - yor - um

bil - i - yor - sun

bil - i - yor - x

bil - i - yor - uz

bil - i - yor - sunuz

bil - i - yor - lar

fiil kökü yardımcı ses Şimdiki Zaman Kipi şahıs ekleri

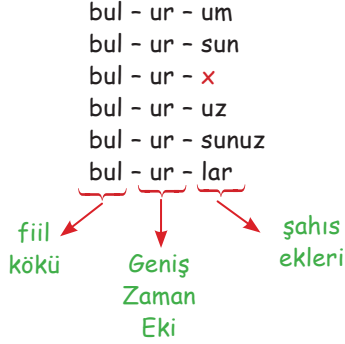
Dikkate Al

Şimdiki zaman eki "-yor"un anlamını birebir veren "-mekte, -makta" eki de şimdiki zaman kipi kabul edilir.

- ☀ Arkadaşlarla film izliyoruz. } Aynı anlamı
- ☀ Arkadaşlarla film izlemekteyiz. } katmışlardır.

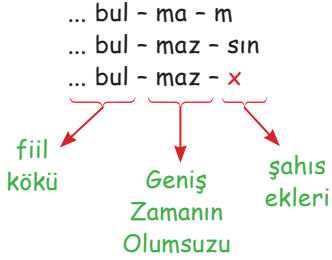
4. Geniş Zaman (-r)

- ✓ Eylemin sonundaki sese göre "-r, -ar, -er, -ir, -ir, -ur, -ür" şekilleri vardır.
- ✓ Eyleme "her zaman" anlamı katar.

Dikkate Al

Geniş zamanın olumsuz çekiminde "-r" kaybolur; yerini "-me, -mez" eklerine bırakır. Yine de geniş zamanla çekimlenmiş fiil kabul edilir.

➔ Sen adam güneşe benzer, her yeri aydınlatır;

onda bedbinlik olmaz.

Geniş zamanla çekimlenmiş çekimli fiillerdir.

5. Gelecek Zaman Kipi (-ecek)

- ✓ Fiile "-ecek, -acak" şeklinde eklenir. Eylemin gelecek zaman diliminde yapılacağını bildirir.

Gelecek zaman kipi "-ecek, -acak" I. tekil ve I. çoğul çekimlerinde ünsüz yumuşamasına uğrar.

... gel - ecek - im → geleceğim
... gel - ecek - iz → geleceğiz

k → ğ değişimi (ünsüz yumuşaması)

B) Dilek-Şart (Tasarlama) Kipleri

- ✓ Bu kiplerde "zaman" anlamı yoktur, "tasarı, plan, niyet vb." anlamlar vardır.

1. Gereklilik Kipi (-meli)

- ✓ Eyleme "-meli, -malı" şeklinde eklenir.
- ✓ Fiilde anlatılan yargının yapılması gerektiğini bildirir.

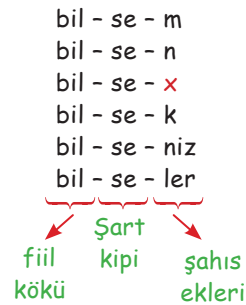
Dikkate Al

Bu ek "gereklilik, zorunluluk" dışında cümleye "tahmin, ihtimal" anlamı da katar.

- ➔ Soruları akşama kadar bitirmeliyim. → "gereklilik"
- ➔ Gittiğine göre işi olmalı. → "tahmin"

2. Şart-Koşul Kipi (-se)

- ✓ Eyleme "-se, -sa" biçimlerinde eklenebilir.

Unutma!

Şart kipi yan cümlecik görevinde kullanıldığında "koşul", yüklem görevinde kullanıldığında "istek" anlamı verir.

Anlam

- Çalışsam bu sınavı kazanırım. → "koşul"
- Panjurlu bir evimiz olsa. → "istek"

3. İstek Kipi (-e)

- ✓ Eyleme "-e, -a" şekillerinde eklenir.
- ✓ Fiilde bildirilen işin yapılması arzulanır.

yap	- a	- y	- im
yap	- a	- s	- in
yap	- a	- x	
yap	- a	- l	- im
yap	- a	- s	- in
yap	- a	- s	- in
yap	- a	- l	- ar
	<u>fiil kökü</u>	<u>İstek kipi</u>	<u>şahıs ekleri</u>

Dikkate Al

İstek kipinin birinci tekil ve çoğul ekleri (-ayım, -alım) daha çok kullanılır. Üçüncü tekil kullanımları dua ve beddualarda sıkça kullanılır.
... kolay gele ... / Allah iyiliğini vere ...

4. Emir Kipi

- ✓ Emir (buyruk) bildirir.
- ✓ Diğer kipler gibi özel bir eki yoktur!
- ✓ Emir kipi, sadece şahıs ekleriyle çekimlenir.

Unutma!

Emir kipinin I. tekil ve I. çoğul çekimleri yoktur. Çünkü insan kendine emir veremez. Ayrıca tüm kiplerin II. tekil şahıs eki varken emir kipinin yoktur. Diğer kiplerin hiçbirinde III. tekil çekiminde şahıs eki yoktur ancak emir kipinin III. tekil şahıs eki vardır.

(Ben)	—
(Sen) gör	- x
(O) gör	- sün
(Biz)	—
(Siz) gör	- ün(üz)
(Onlar) gör	- sünler
	<u>fiil kökü</u> <u>şahıs ekleri</u>

➤ Yeşil pencereden bir gül at bana.

➤ Çiçeklerle dolsun kalbimin içi.

Altı çizili eylemler emir kipiyle çekimlenmiş fiillerdir.

Örnek Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemde zaman anlamı yoktur?

- A) Kâğıt yüzlerce yıldır bizim için vazgeçilmezdir.
- B) Kısa bir süre içinde ticareti yapılan önemli bir ürün hâline geldi.
- C) Okuduğumuz kitaplar, dergiler vs. ağacın elimize dönüşerek gelme serüveninin sonu sayılır.
- D) Kâğıt makinesi sayesinde daha ince ve sağlam kâğıtlar üretildi.
- E) Kâğıt yapmak için kesilen ağaçlar bu amaçla kullanılsa keşke.

Biz Çözdük

Kiplerin ikiye ayrılmasının nedeni zaman anlamı vermeleri ve vermemeleridir. Haber kipleri zaman anlamlıdır, dilek-şart kipleri ise tasarlama. A'da "vazgeçilmezdir", geniş zaman; B'de "geldi", görülen geçmiş zaman; C'de "sayılır", geniş zaman; D'de "üretildi" görülen geçmiş zaman kipleriyle çekimlenmiştir ve bunlar zaman anlamlıdır. E'deki "kullanılsa" fiili, şart kipiyle çekimlenmiş; tasarlama anlamlıdır.

Cevap: E

Örnek 2

Bilgisayarını, odasını topladığı takdirde alabileceğini düşündü. Annesi, iki haftalık çalışma programının aksamaması için elinden geleni yapar çoğunlukla. Her gün beş saat, hafta sonları ise sekiz saat çalışıyordu. Kafa dağıtmak istese yaşlıları gibi kendisi de internete girmeliydi. Ancak odasını toplamaması annesinin dikkatini çekmiş, "Bugünkü bilgisayarın bozuldu farz et, değişiklik olsun diye odanı topla" diyerek onu buna mecbur etmişti.

Bu parçada haber ve tasarlama kiplerinin sayısı, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

	Haber kipi	Tasarlama kipi
A)	5	6
B)	4	7
C)	7	5
D)	6	6
E)	6	5

Sen Çöz 2

🔴 Eylemlerin Soru Hâli

- ✅ Fiil çekimlerinde soru biçimi "mi" soru edatıyla sağlanır. Soru edatı kişi eklerinden önce veya sonra gelebilir.
- ✅ Soru edatı ayrı yazılır fakat kendinden sonra gelen ekler soru edatıyla bitişik yazılır.
- ➡ Olayı ona hemen anlattın mı?
- ➡ Sence bu davete gitmeli miyim?

🔴 Eylemlerin Olumsuz Biçimi

- ✅ Fiilde olumsuzluk "-me, -ma" olumsuzluk ekleriyle yapılır.
- ✅ Olumsuzluk ekleri, kip eklerinden önce gelir.
- ➡ Ölü Deniz'i hiç görmemişim.
- ➡ Bizimle gelmiyor musunuz?

Unutma!

Olumsuzluk eklerinden sonra şimdiki zaman eki "-yor" geldiğinde olumsuzluk ekindeki "-e, -a" daralarak "-ı, -i, -u, -ü"ye dönüşür. Bu ses olayına **ünlü daralması** denir.

... yap - ma - yor - um → yapmıyorum
... izle - me - yor → izlemiyor

"-e, -a" sesleri daralarak "-ı, -i, -u, -ü"ye dönüşmüştür.

Unutma!

Geniş zamanın olumsuzunda "-r", yerini "-me, -mez"e bırakıyordu.

Olumlu	Olumsuz
bil - ir - im	bil - me - m
bil - ir - sin	bil - mez - sin
bil - ir - x	bil - mez - x
bil - ir - iz	bil - me - y - iz
bil - ir - siniz	bil - mez - siniz
bil - ir - ler	bil - mez - ler

Geniş Zamanın olumsuzunda "-r", yerini "-me, -mez"e bırakıyordu.

Geniş Zamanın olumlu ve olumsuzuna bakılmaksızın ikisi de geniş zamanla çekimlenmiştir, diyebiliriz.

Örnek Soru

Yaşamaya geldim, sevginin görkeminde ve güzelin ışıltısında; onlar ki Tanrı'nın yansımalarıdır. Burada-yım, yaşıyorum ve yaşam alanında sürgün edilemem çünkü sözüm canlıdır ve beni ölüncüye kadar yaşatacaktır. Bir şey söylemeye geldiysem onu söylerim. Bu parçada çekimli kaç eylem kullanılmıştır?

- A) 5 B) 6 C) 7 D) 8 E) 9

Biz Çözdük

Çekimli eylem, bir fiilin kip ve kişi eklerini alarak yargı bildirmesidir. Parçada "geldim, yaşıyorum, sürgün edilemem, yaşatacaktır, geldiysem, söyleyirim" sözcükleri çekimli fiil görevindedir. Bu soruda ek fiil olarak yüklem olmuş sözcükler ile cümledeki fiilimsilere dikkat etmeli. Çoğunlukla bunlar çekimli fiil ile karıştırılır. Örneğin "yansımalarıdır, buradayım", ek fiil olarak yüklem olmuş isimlerdir; "ölüncüye, söylemeye" sözcükleri ise fiilimsidir.

Yanıt: B

Fiillerde Anlam (Zaman, Kip) Kayması

- ✓ Fiilde kullanılan kipin kendi anlamında değil de başka bir kipin anlamında kullanılmasına **anlam kayması** denir.
- ✓ Yani cümlede yüklem çekimlendiği kip ve zamanla cümlenin anlattığı kip ve zaman anlamı farklıysa bu cümlede anlam (zaman, kip) kayması vardır.

☀ Seneye yurt dışına gidiyoruz.	→ gideceğiz	} "-ecek" yerine "-yor"
☀ Çocuk, dünkü maçta sakatlanıyor.	→ sakatlanmış	} "-mış" yerine "-yor"
☀ Millî takım, bir gün sonra yurda dönüyor.	→ "-ecek"	} yerine "-yor"
☀ Her hafta çay bahçesine uğruyorum.	→ uğrarım	} "-r" yerine "-yor"
☀ Fatih, 1453'te İstanbul'u fetheder.	→ fethetmiş	} "-mış" yerine "-er"
☀ Hafta sonları balığa çıkıyoruz.	→ çıkarız	} "-ar" yerine "-yor"
☀ Bu sıkıntılar zamanla geçer.	→ geçecek	} "-ecek" yerine "-er"
☀ Bu sıkıntılar zamanla geçer.	→ geçecek	} "-ecek" yerine "-er"
☀ Şu gelen Ecrin olacak.	→ olmalı	} "-malı" yerine "-acak"
☀ Yeni sulanmış çimlere basmayalım.	→ basmayın	} "emir" yerine "istek"
☀ Allah'ım sen bana yardım et!	→ edesin	} "istek" yerine "emir"

kipleri kullanılmıştır.

Unutma!

Anlam, zaman kayması anlatım bozukluğuna yol açmaz.

Dikkate Al

Anlam kayması tek kiple çekimlenmiş fiillerde aranır. Yani anlam kayması, basit zamanlı fiillerde olur; birleşik çekimli fiillerde anlam kaymasından söz edilemez. Ayrıca yüklemi isim ve isim soylu bir cümlede de anlam kayması aranmaz.

Örnek Soru

Aşağıdakilerden hangisinde anlam kayması yoktur?

- A) Sizin üstlendiğiniz malzemeler birkaç güne gelir.
- B) Bu işin sorumluları ileride bizimle oluyorlar sanırım.
- C) Nasrettin Hoca, eşeğine ters biner; köyün yolunu tutar.
- D) İnsan ilişkileri çoğunlukla düşünce ve duygu arasında gider, gelir.
- E) Yaşadığı günün bir dert olduğunu hep söylüyor adamcağız.

Biz Çözdük

Bir kipin kendi anlamını değil, başka bir kipin anlamını vermesi anlam kaymasıdır. Soruda bizden anlam kaymasının olmadığı seçenek isteniyor.

- A şıkkında "gelir", "gelecek";
- B şıkkında "oluyorlar", "olacaklar";
- C şıkkında "biner, tutar", "binmiş, tutmuş";
- E şıkkında "söylüyor", "söyler" anlamında kullanılmıştır ve anlam kayması yaşanmıştır. D şıkkında "gider, gelir" çekimli fiillerindeki geniş zaman kipleri kendi anlamlarında kullanılmıştır.

(Doğru yanıt D)

Basit ve Birleşik Çekimli (Zamanlı) Fiiller

Basit Çekimli (Zamanlı) Fiiller

✓ Fiilin tek kip almış hâlidir.

Fiil + kip + şahıs eki

Formül

- ☀ Koyun verdi, kuzu verdi süt verdi.
- ☀ Önerdiğin kitabı okumuş.

Altı çizili eylemler tek kip aldığı için **basit çekimli (zamanlı)** fiillerdir.

Birleşik Çekimli (Zamanlı) Fiiller

✓ Fiilin iki kip almış hâlidir. Eylemin birden çok kiple çekimlenmiş hâlidir.

Fiil + kip + kip + şahıs eki

Formül

- ☀ Ortalıkta amaçsız dolaşıyordu.

- ☀ Önerdiğin kitabı okumalıymış.

Altı çizili eylemler birden çok kip aldığı için **birleşik çekimli (zamanlı)** fiillerdir. İkinci kip her zaman **ek fiil** görevindedir.

Örnek 3

(I) Tarih boyunca insanlar dişlerini çeşitli nesnelere temizlemeye çalışmışlar. (II) Kuş tüyü, hayvan kemikleri, kirpi dikenleri, misvak ağacının dallarını kullandı onlar. (III) MÖ 3000 yıllarında Çin'de diş temizlemek için bazı ağaçların dallarından yararlanılmış. (IV) Romalılar ve Yunanlar kürdan benzeri ağaçlarla dişlerini temizlese de Çin'de 11. yy.da at kıllarının hayvan kemiklerine bağlanmasıyla oluşturulan fırçalar uzun süre kullanılmış. (V) Avrupalılar ise diş fırçası ile 17. yy.da ancak tanışacak.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A) I. cümlede fiil, duyulan geçmiş zaman çoğul şahısla çekimlenmiştir.
- B) II. cümlede kullanılan çekimli fiil, görülen geçmiş zaman üçüncü tekil şahıslıdır.
- C) III. cümlede fiil, birleşik zamanlı olarak çekimlenmiştir.
- D) IV. cümlede haber kipiyle çekimlenmiş fiiller, basit çekimlidir.
- E) V. cümledeki çekimli fiil, zaman anlamlıdır.

Sen Çöz 3

EK FİİL (EK EYLEM)

I. Görev-Tanım: İsim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapan eklerdir.

➔ Kadir, dün gece çok hastaymış.

hasta - y - miş
isim ek fiil
yüklem

II. Görev-Tanım: Basit çekimli (zamanlı) fiillere gelerek onları birleşik zamanlı (çekimli) eylem hâline getiren eklerdir.

➔ Bundan böyle düzenli çalışacaktı.

çalış - acak - tı
fiil kip ek fiil
basit çekimli fiil
birleşik çekimli fiil

Ek fiil ekleri : "idi, imiş, ise, dir."

Bu eklerle göre ek fiilin dört biçimi - hâli - çekimi vardır:

1. Ek Fiilin Hikâyesi (idi)

I. Görev: İsim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapar.

... tembел - di - m
... tembел - di - n
... tembел - di
... tembел - di - k
... tembел - di - niz
... tembел - di - ler

Bunlar şahıs ekleri değil. Şahıs ekleri fiile gelir. Bunlar ek fiilin kişi hâlleridir.

isim ek fiil
yüklem

➔ Tüm oyuncular ayaktaydı.
isim ek fiil
yüklem

II. Görev: Basit zamanlı fiillere gelerek onları birleşik zamanlı yapar.

... gel - meli - y - di - m
... gel - meli - y - di - n
... gel - meli - y - di
... gel - meli - y - di - k
... gel - meli - y - di - niz
... gel - meli - y - di - ler
fiil kip ek fiil şahıs ekleri
basit çekimli fiil
birleşik çekimli fiil

➔ Ağaç, az daha alana düşüyordu.

("düş-" eyleminin şimdiki zamanının hikâyesi III. tekil hâli)

2. Ek Fiilin Rivayeti (imiş)

I. Görev: İsim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapar.

... budala - y - miş - im
... budala - y - miş - sın
... budala - y - miş
... budala - y - miş - ız
... budala - y - miş - sınız
... budala - y - miş - lar
isim ek ek fiilin fiil ekleri
yüklem

➔ Sınıfın en yaramazıymış Çınar.
isim ek fiil
yüklem

II. Görev: Basit çekimli fiillere gelerek onları birleşik çekimli eylem hâline getirir.

... bul - acak - miş - im
... bul - acak - miş - sın
... bul - acak - miş
... bul - acak - miş - ız
... bul - acak - miş - sınız
... bul - acak - miş - lar (bulacaklarmış)
fiil kip ek fiil şahıs ekleri
basit çekimli fiil
birleşik çekimli fiil

➔ Keşke daha çok çalışsaymışım.

("çalış-" eyleminin şartının I. tekil rivayet çekimi.)

3. Ek Fiilin Şartı (ise)

I. Görev: İsim soylu sözcüğe gelerek onu "yüklem" veya "yan cümle" yapar.

... evli - y - se - m

... evli - y - se - n

... evli - y - se

... evli - y - se - k

... evli - y - se - niz

... evli - y - se - ler (evlilerse)

isim ek ek fiilin kişi
fiil ekleri

Yan cümle

➔ Alem buysa kral biziz.

bu - y - sa

zamir ek fiil

"yan cümle"
görevindedir.

II. Görev: Basit çekimli fiile gelerek onu birleşik çekimli fiil haline getirir.

... de - r - se - m

... de - r - se - n

... de - r - se

... de - r - se - k

... de - r - se - niz

... de - r - se - ler (derlerse)

fiil kip ek şahıs
fiil ekleri

basit zamanlı

birleşik zamanlı fiil

➔ Güneş doğarsa yola çıkacağız.

doğ - ar - sa

fiil kip ek fiil

basit zamanlı

birleşik zamanlı fiil

Dikkate Al

Ek fiilin şartı genellikle yüklem değil, "yan cümle" görevinde kullanılır. Ek fiilin şartı (-se) çoğunlukla cümlenin sonunda değil, başında veya ortasında bulunur. Bunlara rağmen yine de yargı bildirir.

➔ Yaşlanırsa hele hiç çekilmez teyzem.

ek fiilin yüklem
şartı

yan cümle

➔ Sen yoksan bu oyunda çekilmez saha.

ek fiilin yüklem
şartı

yan cümle

4. Ek Fiilin Geniş Zamanı

Ek fiilin geniş zaman ekleri, "ek fiilin kişi ekleri ve -dır" ekleridir.

✓ Ek fiilin geniş zamanının sadece ismi yüklem yapma görevi vardır. Yani basit zamanlı fiili birleşik zamanlı fiil yapma görevi yoktur!

... deli - y - im

... deli - sin

... deli - dir

... deli - y - iz

... deli - siniz

... deli - dirler

isim ek fiil

yüklem

Bu ekler kesinlikle şahıs eki değildir. Çünkü şahıs ekleri, fiile gelir. Bu ekler ek fiilin geniş zamanıdır.

Farklı türde isim soylu sözcük, ek fiil olarak yüklem olabilir.

➔ Bu işim sorumlusu sensin.

yüklem

"zamir" ek eylem alıp yüklem olmuştur.

➔ Henüz çok ufaksınız galiba.

yüklem

"sıfat" ek eylem alıp yüklem olmuştur.

➔ Artık sen de herkes gibisin.

yüklem

"edat" ek eylem alıp yüklem olmuştur.

Örnek Soru

Ek fiil, isim soylu sözcüğü yüklem yapma görevinde kullanılır. "İnsan, insan için yarendir." cümlesinde "yaren" ismini yüklem yapan unsur "-dır" ek fiildir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde ek fiil isme gelmesine rağmen onu yüklem yapmamıştır?

- A) Bugün öğleden sonra evdeysen yarım saatliğine sana uğrayacaktım.
- B) Güneşin ısıtan yüzünü görünce kendimizi attığımız yer söğüt gölgesiydi.
- C) Bu aralar bel bağladığım kapılardan bana bir fayda yok, dedi.
- D) Çalışkan ve mutlu bir kişiydi, neden böyle yaptığını anlamadık.
- E) Artık ilkbahar mevsiminin başındaydık, buna rağmen havalar epey soğuktu.

Biz Çözdük

Soruda ek fiilin önemli bir ayrıntısı istenmektedir. Ek fiil isim soylu sözcüğü yüklem yapar ancak ek fiilin şartı, ismi yüklem değil; yan cümle yapar. A şıkkında "evde-y-se-n" sözcüğünde ek fiil (-se) vardır fakat eklendiği sözcüğü yüklem yapmamıştır.

Diğer seçeneklerde ek fiilin, ismi yüklem yapma görevine yer verilmiştir.

(Doğru yanıt A)

Dikkate Al

Ek fiilin III. çekimlerindeki "-dır, -dir" ekleri çoğunlukla düşer. Bu ekler düşse de cümlede ek eylem vardır, diye kabul edilir.

- ➔ Gördüğüm her yer memleketim. (-dir)
 - ➔ O, tanıdığım gönlü en zengin adam. (-dir)
- Bu cümlelerde ek fiilin III. tekil eki "-dir" düşmüş. Düşmüş olmasına rağmen ek fiil vardır.

Örnek 4

Aşağıdaki dizelerin hangisinde ek fiil, diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?

- A) Ne kadar güzelsin Elif, dağın kızı!
Derin ıssızlığın kokusuz çiçeği.
- B) Elbet bir ömre tek sözüdür kaderin
Ağrı'nın ak şafağı söken alnında
- C) Ben olmazsam insansız bir dağ
Hep karlı, rüzgârlı, bulutlu
- D) Bu dağdan aşağı baktığımızda
Hayret, ne kadar cücesiniz!
- E) Ne kadar çelimsiz ve hurda
Karınca kaderincesiniz.

Sen Çöz 4

Örnek 5

Ek fiillerin bir görevi de isim gibi "sıfat, zamir, edat vb." isim soylu sözcükleri yüklem yapmaktır.

Buna göre,

(I) Gök taşı yağmurları sırasında atmosfere çok hızlı bir şekilde girip yanan maddeler gök taşlarıdır. (II) Bu gök taşlarının büyüklüğü genellikle bir kum tanesi kadardır. (III) Bunları gökyüzünde çok hızlı kayan ışıklar olarak görürüz üstelik. (IV) Bugün daha büyük olanları da atmosfere girer. (V) Birden arkalarında birkaç saniye boyunca parlayan bir iz bırakan parlaklıklardır bunlar.

numaralanmış cümlelerin hangisinde edat (ilgeç), ek fiil olarak yüklem olmuştur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 5

Ek Fiilin Olumsuzu

- ✓ Çekimli eylemlerde ek fiilin olumsuzu "-me, -ma" olumsuzluk ekleriyle yapılır.

➔ Yarın buraya geliyormuş.
ek fiil
Yarın buraya gelmiyormuş.
ek ek fiilin fiil olumsuzu

- ✓ İsim soylu sözcüklerde ek fiilin olumsuzu "değil" ile yapılır.

➔ Havalar pek güzel di. → güzel değildi.
isim ek fiil yüklem

➔ Sevgül, dün buradaymış. → burada değilmiş.
isim ek fiil yüklem isim ek fiilin olumsuzu yüklem

Dikkate Al

Cümlenin öğeleri bulunurken "değil" tek başına alınmaz. Kendinden önceki isimle öbkleştiği için onunla birlikte alınır.

Örnek Soru

- Ben bir ceviz ağacıım.
- Bu durum karşısında aklım gitti.
- Benim, diyerek yemek tepsisini çekti.
- Havalar düzelir, diyorum.
- Bilim şenliklerine biz katılacağız.

Bu cümlelerde "-ım" eki kaç farklı görevde kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Biz Çözdük

ağaç - ı - y - ım → ek fiil
akıl - ım → iyelik eki
ben - ım → ilgi (tamlayan) eki
de - yor - um → şahıs eki
bil - im → yapım eki

Görüldüğü gibi "-ım" eki beş farklı görevde kullanılmıştır.
Cevap: E

Örnek 6

(I) Homeras, şiiri tamlamak veya betimlemek için "kanatlı sözler" demiş. (II) Bu, herhâlde hepimizin üzerinde anlaşacağı bir betimlemedir. (III) Ama sonuç olarak kendisi de "şiirsel" bir betimlemeyi kastediyordu. (IV) Onu neyin kanatlandırdığı sorulduğunda bu genel anlaşma havasını korumak güçleşirse bilinmez. (V) Orhan Veli ve arkadaşları Garip'le çıkışlarını yaparken (vezin ve kafiye) ikilisine savaş açmışlardı.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde ek fiil ismi yüklem yapma göreviyle kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 6

Örnek 7

Babamın bahçesinde iki kafes var: Birinde babamın kölelerinin Niniv Gölü'nden getirmiş oldukları bir aslan, diğerinde sessiz bir serçecik bulunuyor. Her sabah gün ağarırken serçe aslana yönelir, "Günaydın, cürüm arkadaşım." der.

Bu cümleyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Birleşik çekimli eyleme yer verilmiştir.
- B) Yan cümle görevli ek eylem kullanılmıştır.
- C) Ek eylemin geniş zaman üçüncü tekil eki düşmüştür.
- D) Zaman anlamlı olmayan küplerden yararlanılmıştır.
- E) Ünlem, ek eylem olarak yüklem olmuştur.

Sen Çöz 7

1. Fiiller anlamlarına göre kılış, oluş ve durum fiilleri olmak üzere üç gruba ayrılır. Kılış fiillerinde öznenin yaptığı işten etkilenen bir öge olur; oluş fiilleri, öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi bildirir; durum fiilleri, öznenin içinde bulunduğu hâli aktarır.

Bu açıklamaya göre,

Bana bir şimşek çak
İçim içime sıgılmıyor artık
I

Vahim bir çağrışımından
Daha vahimine atmaktayım
II

Bana bir şimşek çak
Belki fena hâlde
Yaşlanmaktayım
III

(...)

dizelerinde numaralanmış fiillerin anlamları, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Kılış	Oluş	Durum
B)	Durum	Oluş	Kılış
C)	Kılış	Durum	Oluş
D)	Durum	Kılış	Oluş
E)	Oluş	Kılış	Durum

2. Eylemler kip ve kişi eklerini alarak çekimli eylem olur.

Buna göre "ol-" fiili aşağıdakilerin hangisinde çekimli eylem görevinde değildir?

- A) Karşısında torunlarını görünce her zaman mutlu olurdu babam.
B) Bahçeye dadanan hayvanlar olmuş meyvelerin kokusunu takip ederdi.
C) Ruhuma derin bir yara hasıl olmuş, kendimi kurtaramıyorum.
D) Bu çocuk olmuş artık, uzun zamandır çiraklık yapıyor.
E) Bizler de tören yerinde olduk, her şeye şahit de olduk.

3. • Eylemin her zaman yapıldığını veya yapılabileceğini anlatır.
• Eylemin önceden gerçekleştiğini, sözü söyleyenin eyleme tanık olduğunu ifade eder.
• Sözü söylendiği zamandan sonra gerçekleşeceğini bildirmek için kullanılır.
• Eylemin anlatılışının ve yapılışının aynı anda olduğunu bildirir.

Yukarıda bazı kiplerin kullanım amaçları verilmiştir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaları örneklendiren bir kip kullanılmamıştır?

- A) Biraz bekledikten sonra resimdeki duygusuzluğa engel olamadım.
B) Yetersiz ancak görece basit bir yaşam sürüyorum.
C) Onun rahatlatıcı sözlerini bir yana bırakınca insan boşlukta sanır kendini.
D) Herhangi bir yerde yazı yazmanın zorluğunu sanırım şimdi anlamış.
E) Kimsenin içinde tartışmak gibi bir gayretimiz olmayacaktı bizim.

4. Öğrenilen geçmiş zaman kipi "-miş" eyleme farklı anlamlar verebilir.

Buna göre,

- I. Son zamanlarda ailesini pek ihmal etmiş.
II. Çekirdek bir kadronun olmayışından rahatsız olmuş hoca.
III. Dün gece boks maçını beklerken meğer uyu-yakalmışım sabaha kadar.
IV. Köyün en sarp yollarını bile asfaltlamışlar dediklerine göre.
V. Sinemaya giderken yanlarına para almamışlar, mağdur olmuşlar.

numaralanmış cümlelerin hangisinde öğrenilen geçmiş zaman kipi, diğerlerinden farklı bir anlamdadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Ekseri sonbahar gecelerinde
Sızarken camlardan ince bir yağmur
Düşünürüz, her şey yerli yerinde
I
Ama gözlerimiz niçin doludur
II
- Bazen ellerinde gümüş bir tasla
Ümitler yaklaşmaz bize, bin nazla
III
- "Kapa gözlerini, der, uyu nazla!"
IV V
- Sızarken camlardan ince bir yağmur
Bu dizelerdeki numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
- A) I, geniş zaman birinci çoğul şahsa göre çekimlenmiş bir eylemdir.
B) II, geniş zaman üçüncü tekil şahsa göre çekimlenmiş bir eylemdir.
C) III, geniş zamanın olumsuzuyla çekimlenmiştir.
D) IV, emir kipi ikinci tekil şahıs çekimlidir.
E) V, geniş zaman üçüncü tekil şahıs çekimlidir.
6. **Aşağıdakilerin hangisinde isim tamlaması ek eylem olarak yüklem olmuştur?**
- A) Kulakları sağır eden ses, kargaların sesiydi sonradan öğrendiğimize göre.
B) Küresel iklim değişiklikleri, gelecek nesil için en büyük uğraştır zannımca.
C) Böyle bir bölgenin varlığından kimse haberdar değildi.
D) Kıyıların sessiz çığlıklarını bize kaplumbağalar haber ederdi.
E) Okula giderken seni de iş yerine bırakalım, diye teklif ettiler.

7. Fiilde kullanılan kipin kendi anlamını değil de başka bir kipin anlamını vermesine anlam kayması denir.
Buna göre aşağıdakilerin hangisinde kullanılan kip, kendi anlamında kullanılmamıştır?
- A) Bu kitap, son dönemlerde okuduğum kitaplardan farklı etkileyecek beni.
B) Sanırım ben var olduğum sürece sözcükleri yana getireceğim.
C) Okuduklarından bir şey anlamadığına göre ödevlerini yapmamış olacak.
D) Doldurduğün sayfalara, yayılmış sözcüklere çekingen bir yabancılıkla bakacak.
E) Kafamda olgunlaştırmak için epey sözcük taşıyacağım.

8. Ek fiil, isim soylu sözcüğü yüklem; basit zamanlı fiili birleşik zamanlı yapma görevlerinde kullanılır.
Bu bilgiye göre aşağıdakilerin hangisinde ek fiil, diğerlerinden farklı bir görevde kullanılmıştır?
- A) Düzenli aralıklarla, eşeğini sağlam kazığa bağla, derdi bana.
B) Daha iyi tanısaydın çocukları, haklarında böyle düşünmezdin.
C) Gidersen hiçbir şeyin kıymeti kalmaz bizde.
D) Elinde bize göre bir reçetesi var hep hocamın.
E) Sanki ben sizi bırakıp yabancı diyarlara gitmeyi bilmiyor muydum?

1. Fiillerde anlam kayması, çoğunlukla zaman kayması şeklinde olur. Bu da bildirme kipleri arasında gerçekleşir. Kimi zaman da anlam kayması bildirme kipleri ile dilek kipleri arasında olabilir. **Aşağıdakilerin hangisinde anlam kayması, bu cümlede verilen bilgiye örnektir?**
- A) Evet hepsi boş, bu dünyaya gereğinden çok bel bağlanmalı.
 B) Bir acı, bir pişmanlık hâli içinde kalmıştı tüm kent.
 C) Bizim çektiğimiz, bıktığımız nice şeyi gerisinde bıraktı.
 D) Sofradan kalkmak yok, bu yemeklerin hepsi bitecek.
 E) Ne yaparsak yapalım vaktinde yapalım, yarın diye bir şey yok.
2. **Geniş zaman kipi "-er, -ar" aşağıdakilerin hangisinde "Dostlarım bu haberleri duyunca pek seviyor." cümlesindeki işleviyle kullanılmıştır?**
- A) Aklındakileri bizimle paylaşmak konusunda hep tereddüt yapar.
 B) Gezinin son durağı Eminönü olur diye düşünüyoruz kafiyece.
 C) Zamanla eğitim, öğretimle sorunlar derinleşir; yanıtlamak güçleşir bazı soruları.
 D) Ailesi haberi duyunca olay yerine koşar neyse ki ciddi bir şey yoktur.
 E) En güzel şarkıyı bazen bir kuş söyler yüreklerde.
3. (I) Çeviriyorum "Bugünkü Şiirimiz" antolojisinin yapraklarını. (II) Bunca yıl geriye nasıl gidilir başka? (III) Bu yapraklar, satırlar, mısralar yılları devirmiş. (IV) Geçmiş, bugüne ve bu ana gelsin de... (V) Anılarda yaşamak, gerçek yaşamdan değişik bir şey oluyor. **Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde çekimli fiil, zaman anlamlı değildir?**
- A) I B) II C) III D) IV E) V
4. **Aşağıdaki dizelerin hangisinde çekimli eylem yoktur?**
- A) Bir tutamlık ışık kaldı akşama
 Derken bir yarasa asıldı cama
 B) Dizildiler usanç, haset, korku, kin
 Mezarda iskelet bile tedirgin
 C) Bir uçurum gibi göçen düşünce
 Dönmeye başladı çarklar: İşkence
 D) Alçalan tavana asılmış saçlar
 Kollarını sallıyordu ağaçlar
 E) Ya bu yüzler ne yüzler, maske gibi
 Yüzler; güzeli, çirkinini, garibi
5. (I) Karar vermek, yaşam tarzına kalıyordu. (II) Eğer uyarılara yaklaşırsa bu amacı fark edecektir. (III) Fakat hazmetme süreci yaşam tarzının fonksiyonudur. (IV) Bu bağlamda insana dikkatli olmanın özellikleri anlatılmıymış meğer. (V) Pek çok şey hazmedilirmiş ama ihanet asla. **Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde ek fiil farklı görevdedir?**
- A) I B) II C) III D) IV E) V
6. **Aşağıdakilerin hangisinde eylem, içinde bulunan zaman dilimi içinde yapılmıştır?**
- A) Şöyle bir baktığımızda binlerce yazar, arkasında nice eser bırakır ve gider.
 B) Geleceğe kalan kitaplar, okuyucunun hayatına dokunmuş sürekli.
 C) Biraz sonra elinde kocaman bir tepsi baklava ile içeri girer.
 D) Balkonda, bu ayın sonunu nasıl getireceğini kara kara düşünmektedir emekli.
 E) Topladıklarımızı yemek için vaktin kalacak mı acaba?

7. Fiilin bir kipe göre çekimlenip anlam olarak başka bir kipi kastetmesine fiilde anlam kayması denir. "Yemekten sonraları muhakkak kahve içiyorum." cümlesinde fiil (içiyorum), şimdiki zamana göre çekimlenmiş ama geniş zaman anlamlıdır.

Buna göre anlam kaymasına uğrayan aşağıdaki altı çizili fiillerden hangisinin kastettiği anlam yanlış verilmiştir?

Cümleler	Biçim	Anlam
A) Masama bunca ıvır zıvır bırakan kardeşim <u>olacak</u> .	Gelecek zaman kipi	Gereklilik kipi
B) Sınavlarda başarılı olmak için dersleri dikkatli <u>dinleyeceksiniz</u> .	Gelecek zaman kipi	Gereklilik kipi
C) Bence sabah erkenden kalkar, çantamı <u>hazırlarsın</u> .	Geniş zaman kipi	Gelecek zaman kipi
D) Kapı açıldığında "Buyurun, ne <u>aradınız?</u> " sorusuyla karşı karşıya kaldım.	Görülen geniş zaman kipi	Duyulan geçmiş zaman kipi
E) Bu korkunç durumu duyar duymaz olay yerine <u>koşuyor</u> .	Şimdiki zaman kipi	Duyulan geçmiş zaman kipi

8. Her şeyi terk ettim ne aşk ne şehvet
Sarışın başladığım esmer bitiyor
Ahlaşılmaz yüzü, koyu gölgesi
Dudakları keskin kırmızı jilet
Bir belaya çattık, nasıl bitirmeli
Gitar kımıldadı mı zaman deliniyor
Kimi sevsem sensin hayret
Kapıların kapalı girilemiyor

Bu dizelerde;

- I. Geniş zamanlı ek fiil
II. Farklı tasarlama kipleri
III. Haber kipiyle çekimlenmiş eylemler
IV. Farklı yapıda çekimli fiiller
V. Geniş zamanın olumsuzu

numaralanmış unsurlardan hangisi yoktur?

- A) Yalnız I B) I ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) Yalnız V

9. Haber kipleri, cümleye zaman anlamı verir; fiilin, çekimli eylem olmasını sağlar. "Ona verdiğim kitabı okumuş." cümlesinde "okumuş" fiili çekimli eylem görevindeyken "Okumuş adamın hâli başkadır." cümlesinde "okumuş" sözcüğü çekimli eylem değildir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde "-mez" eki diğerlerinden farklı görevde kullanılmıştır?

- A) Hayvanın uslanmaz tavırları, bir terslik olduğunu gösteriyor.
B) Bel bağladığım yerlerden bir daha gün doğmaz gibi görünüyor.
C) Sizler iş bilmezler bu kadar sorumluluk verirseniz olacağı buydu zaten.
D) Evin içinde tükenmez bir enerjiyle dolaşıyordu son günlerde.
E) Az daha görünmez bir kazaya kurban gidiyorduk dostlarla

FIİLİMSİ (EYLEMSİ)

- ✓ Fiil kök veya gövdesinden türeyip isim, sıfat, zarf görevinde kullanılan sözcüklere **fiilimsi** denir.
- ✓ Aslında fiil tabanlarına çeşitli ekler getirilerek oluşturulan fiil anlamlı, isim soylu sözcüklere **fiilimsi** denir.
- ✓ Fiilimsiler, fiil olmaktan çıkar ama eylem özelliklerini korur.
- ✓ Fiilimsiler kip ve kişi eklerini alarak çekimli eylem olamaz ancak olumsuzluk eki alabilir.

➡ Serinlemek isteyince balkona çıkıp dağlardan fiilimsi fiilimsi fiilimsi esen rüzgara yüzümüzü dayadık. fiilimsi

Bu cümlede "serinlemek" **isim**, "isteyince, çıkıp" **zarf**, "esen" **sıfat** görevinde kullanılan fiilimsilerdir.

Örnekten hareketle fiilimsilerin şu özelliklerine varmak mümkündür:

- ✳ Fiilden türerler.
- ✳ Fiil olmaktan çıkar ama eylem özellikleri devam eder.
- ✳ İsim, sıfat, zarf görevinde kullanılırlar.
- ✳ Olumsuzluk ekini alabilirler.

Örnek Soru

Evet, gecenin tüm sessizliği olabildiğine sırtı-
I
mızdaydı. Ve şimdi görebiliyorum ki kendi
II
boşluklarını gürültüyle doldurması gerekenlerin
III IV
rahatı için türkülerimizi kesmenin hiç gereği
V
yokmuş.

Numaralanmış sözcüklerin hangisi eylem anlamlı, ad soylu bir sözcük değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

"Eylem anlamlı, ad soylu sözcük" ile kastedilen şey, fiilimsidir. Parçadaki numaralanmış sözcükler olan "olabildiğine, doldurması, gerekenlerin, kesmenin" sözcükleri fiil anlamlı, isim soylu sözcüklerdir yani fiilimsidir. Ancak II numaralı sözcük "görebiliyorum" çekimli fiildir. Çünkü "gör-" eylemi kip ve kişi eklerini alarak yüklem olmuştur.

Cevap: B

Fiilimsiler anlam ve görevleri bakımından üçe ayrılır:

1. İsim-Fiil (Ad-Eylem)

- ✓ Fiil kök ve gövdelerinden türeyip isim görevinde kullanılan fiilimsi çeşidine **isim-fiil** denir.
- ✓ Her varlığın veya kavramın bir adı olduğu gibi eylemlerin de adı vardır. Eylemlerin adı, isim-fiillerdir.

"-ma, -me / -ış, -iş, -uş, -üş / -mek, -mak"
MA — Y — IŞ — MAK

ekleri isim-fiil ekleridir.

- Yargılamak için bilmek, bilmek için anlamak, anlamak için dinlemek gerekir.
- Oturuşuna, kalkışına hep dikkat ederci.
- Yaşamak, hızlı bir ölme biçimidir.
- Bir saat koşması, bedenine; bir saat okuması, zihnine iyi geliyordu.

Unutma!

İsim-fiil ekleri "-me, -ma" ile olumsuzluk ekleri "-me, -ma" karıştırılmamalıdır. Aynı sözcükte ikisi birden kullanılırsa olumsuzluk eki, isim-fiil ekinin önce gelir.

- Kitap okuma alışkanlığını erken yaşta edindi. → isim-fiil eki
- Sana verdiğim kitabı bu aralar okuma.
çekimli fiil (olumsuzluk eki)
- Zamanın nabzını okumaması sonunu getirdi.

oku - ma - ma - sı
olumsuzluk eki ← → isim-fiil eki

Dikkate Al

İsim-fiil ekleriyle türetilen bazı sözcükler, eylem özelliğini tamamen yitirip kalıplaşarak kalıcı isim hâline gelebilir zamanla. Bu kullanımlar artık fiilimsi sayılmaz. "dolma, sarma, dondurma, uçurtma, dövme, yemek, çakmak, kaymak, kavurma, gözleme, giriş, çıkış, danışma..."

Ancak bu örneklerin cümledeki kullanımı ve anlamına dikkat etmeli!

- ★ Kadın danışmaya bir şey danışmaya gitti.
kalıcı isim isim-fiil
- ★ Elindeki çakmakla oynuyordu çocuk.
- ★ Tokadı suratına çakmak gerekir.
kalıcı isim
- ★ Yaşasın yemek yemek, dedi birden.
kalıcı isim-fiil isim

Hangisinin fiilimsi olduğunu anlamamanın bir yolu da olumsuzluk eki "-me, -ma" getirmektir. Getirince cümlenin anlamı bozulmuyorsa isim-fiil, bozuluyorsa kalıcı isim görevindedir.

İsim-fiil grubu, bir hareket ismi (isim-fiil) ile ona bağlı unsurlardan kurulan sözcük gruplarıdır.

İsim unsuru + isim-fiil = İsim-fiil grubu

- Tüm ekip, onu biraz önce çekeceği acıya hazırlamak istiyordu.
isim unsuru isim-fiil

İsim-fiil Grubu

- Halk sanatına, halk ağzına, halk hayatına daima açık olmayı benimsedi.
isim unsuru isim-fiil

İsim-fiil Grubu

- Bizi etkilemişti etrafına bir keklik gibi ürke ürke bakışı.
isim unsuru isim-fiil

İsim-fiil Grubu

Görüldüğü üzere isim-fiil grupları bünyelerine birçok farklı sözcük türünü ve sözcük grubunu alabilir. Bu söz gruplarını cümlenin öğeleri bulunurken ayırmıyoruz.

Unutma!

İsim-fiil eki "-ış" ile fiilden fiil yapan yapım eki "-ış" karıştırılmamalıdır cümlede. Fiilden fiil yapan "-ış" eyleme karşılıklı veya birlikte yapma gibi işteş anlam yüklerken isim-fiil eki "-ış", fiili isim yapar.

- Onun bir gülüşünü dünyaya değişmem.
isim-fiil
→ gül - üş - ü - n - ü
isim-fiil eki
- Yapılan espriye tüm sınıf gülüştü.

→ gül - üş - tü
fiil işteşlik kip kökü eki eki

Örnek Soru

(I) Yaşamın güzelliği, doğruluğu, anlamı, tadı, tuzu, yalnız yaşamaktan geçer. (II) Ne güzel söylenmiştir, yalnızlık Allah'a mahsustur, diye. (III) Ancak paylaşsaksak yalnızlığı yok ederiz; yalnızlık başka bir insanın var oluşuyla yok olur. (IV) İnsan, yaşamını bir başkasıyla paylaşınca insanca bir yaşama kavuşur. (V) Bir başka açıdan bakıldığında da paylaşmak belki de hayatın anlamıdır, bu küçük küçük sözcükte mutluluğun ikisini saklıdır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde isim - fiile yer verilmemiştir?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

Biz Çözdük

İsim-fiil ekleri "-me, -ma / -ış, -iş, -uş, -üş / -mek, -mak" şeklindedir.

I'de "yaşamamaktan", III'te "oluşuyla", V'te "paylaşmak" sözcükleri görüldüğü üzere isim-fiil ekleri almışlardır. Ancak II ve IV numaralı cümlelerde isim-fiile yer verilmemiştir.

(Doğru yanıt C)

2. Sıfat-Fiil (Ortaç)

✓ Fiil kök ve gövdesinden türeyip sıfat ve adlaşmış sıfat görevinde kullanılan fiilimsi türüne **sıfat-fiil** denir.

"-an	-ası	-mez	-ar	-dik	-ecek	-miş"
-en	-esi	-maz	-er	-dik	-acak	-miş
			-ır	-duk		-muş
			-ir	-dük		
			-ur			
			-ür			
			-r			

şeklinde sıfat-fiil ekleri vardır.

- Gülen ayvım, ağlayan narımsın.
sıfat-fiil isim sıfat-fiil isim
- Öpülesi elleri vardır anaların.
sıfat-fiil isim
- Görünmez kazaya kurman gidiyorduk.
sıfat-fiil isim
- Artık güler yüzü, gülmez olmuştu.
sıfat-fiil isim
- Tanıdık simalar görmeyi arzuluyordum.
sıfat-fiil isim
- Damarda durmuyordu, akacak kan.
sıfat-fiil isim
- O, pişmiş aşı su katıyordu.
sıfat-fiil isim

Bu örneklerde sıfat-fiil ekleri sıfat tamlaması yaptığı için sıfat görevindedir.

- Gülenin ağlayana faydası yoktur.
adlaşmış adlaşmış
sıfat sıfat
- Tanıdıkları ziyaret ederdi hep.
adlaşmış
sıfat
- Olacak ile öleceğe çare yok.
adlaşmış adlaşmış
sıfat sıfat
- Olmuşları bir sepete koydum.
adlaşmış
sıfat

Bu örneklerde sıfat-fiil ekleri, adlaşmış sıfat görevinde kullanılmış. Yani adlaşmış sıfat-fiil olmuşlardır.

Örnek Soru

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde sıfat-fiil diğerlerinden farklı bir işlevdedir?

- A) Malını yemeyi bilmeyen zengin her gün züğürttür.
B) Öfkeyle kalkan zararlı oturur.
C) Sarı altının olacağına sarı samanın olsun.
D) Tekerlek kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur.
E) Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol.

Biz Çözdük

Sıfat-fiil iki görevde kullanılır: Sıfat tamlaması yapmak, adlaşmış sıfat yapmak. B, C, D, E şıklarında sıfat-fiiller adlaşmış sıfat görevinde kullanılmıştır. A şikkındaki "malını yemeyen zengin" söz grubu, sıfat tamlamasıdır; "yemeyen" ise sıfat-fiil dir.

Cevap: A

Sıfat-fiil grubu bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan sözcük grubudur.

İsim unsuru + sıfat-fiil = Sıfat-fiil grubu

➤ İçine girdiği her odaya bir şefkat serinliği
isim unsuru
getiren bu kız, bizimleydi.
sıfat-fiil

Sıfat-Fiil Grubu

➤ Her yerde bütün hayalleri yıkılmış insanlara rastlıyorduk.
isim unsuru sıfat-fiil

Sıfat - Fiil Grubu

✓ Sıfat-fiiller bazen sıfat ve adlaşmış sıfat görevinde kullanılmayabilir. Buna rağmen yine de sıfat-fiil kabul edilirler.

- Bu soruyu soracağınızı ummuyordum.
- Olayı unutmayacağımdan emin değilim.
- Onu aradığımı söylemediler mi?

Dikkate Al

Sıfat-fiil ekini alıp da zamanla eylem özelliğini tamamen yitiren kalıplaşmış kullanımlar artık sıfat-fiil değil, kalıcı isim kabul edilir.

"yazar, çizer, okur, yiyecek, içecek, giyecek, açacak, çağılayan, dolmuş, gelir, gider..."

- Çantasında sürekli açacak taşırdı.
- Şirketin gelirleri bu yıl azaldı.
- Köyün ilerisinde bir çağılayan vardı.
- Okur, yazarın en iyi eleştirmenidir.

Altı çizili örnekler eylem özelliğini tamamen yitirmiş kalıcı isim hâline gelmişlerdir.

Unutma!

Sıfat-fiil ekleriyle kip (zaman) ekleri karıştırılmamalıdır. Sıfat-fiil ekleri ya sıfat ya da adlaşmış sıfat yapar. Oysa kip ekleri şahıs eklerinden önce gelerek çekimli eylem yapar, temel yargı bildirir. Sıfat-fiiller isim çekim eklerini alabilir, kip ekleri alamaz.

- Yaşanacak güzel günlerimiz var.
sıfat-fiil isim
sıfat tamlaması yapmış "sıfat-fiil"dir.
- Burada daha ne olaylar yaşanacak!
zaman anlamlıdır, çekimli
"kip eki"dir. fiil

Örnek Soru

(I) Son yıllarda yapılan araştırmalar esnemenin beyinde sıcaklık düzenleyici etkisi olduğunu gösteriyor. (II) Bu görüşe göre esnemeyle alınan derin nefes beynin soğumasını sağlıyor. (III) Beyin sıcaklığı artarsa burun mukozasındaki kan akışı hızlanır hemen. (IV) Esnemeyle alınan hava, burun ve ağız boşluğundan geçerken damarlardaki kanın sıcaklığını değiştirir. (V) Böylece beynin soğumasına yardımcı olacak sistem devreye girer.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde sıfat-fiil yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

I. cümlede "yapılan, olduğunu", II. cümlede "alınan", IV. cümledeki "alınan" V. cümledeki "olacak" sözcükleri sıfat fiil görevindedir. III. cümlede sıfat-fiile yer verilmemiştir. III. cümledeki "hızlanırlar" sözcüğündeki "-ırlar" eki yanıtlanmamalı çünkü bu ek geniş zaman kipidir.

Cevap: C

Örnek 8

Sprey boyalarla duvarlara çizilen resim ve yazılar olan grafiti hip hop kültürüne aittir.

Bu cümledeki sıfat-fiil grubunda aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) İlgeç B) Bağlaç C) Sıfat tamlaması
D) Yalın hâlde ad E) İyelik eki

Sen Çöz 8

3. Zarf-Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

- ✓ Fiilden türeyip zarf görevinde kullanılan fiilimsi türüne **zarf-fiil** denir. Zarf görevli, fiil anlamlıdır.
- ✓ Zarf-fiiller "**nasıl**" ve "**ne zaman**" sorularına cevap verdikleri için "**durum**" ve "**zaman**" anlamlarında kullanılır.
- ✓ Zarf-fiil ekleri şunlardır:

"-ken"

Anlam

➔ **Uyurken** çok masumdur çocuklar.

(zaman)

Dikkate Al

İsme gelen "**-ken**" ekinde dikkat etmeli. İsme geldiği için zarf-fiil kabul edilmez.

➔ Sen **buradayken** ben rahat çalışmam.

isim

➔ Biz de **çocukken** çok yaramazlık yaptık.

isim

"-alı, -eli"

➔ Sen **gideli** tadı kalmadı buraların. (zaman)

"-asıya, -esiye"

➔ Çocukcağızı **öldüresiye** dövmüşler. (durum)

"-ınca, -ince, -unca, -ünce"

➔ Ders bitince bizimle gelecekmış. (zaman)

"-ıp, -ip, -up, -üp"

➔ Çantısını **kapıp** dışarı fırladı. (durum)

"-arak, -erek"

➔ Son günlerini **dinlenerek** geçiriyor. (zaman)

"-dikçe, -dikçe, -dukça, -dükçe"

➔ Derdini **söylemedikçe** derman bulamazsın.

"... e, ... a"

➔ Köylü kızları **güle oynaya köye** gitti.

Unutma!

Zarf-fiil eki "**-e, -a**" ile yönelme hâli "**-e, -a**"yı karıştırmamalıyız. Zarf-fiil ekleri fiile gelir, yapım ekidir; yönelme hâl eki ise isme gelir, çekim ekidir.

"-meden, -madan"

➔ Yüzüme **bakmadan** yanımdan geçti. (durum)

➔ İstanbul'a **varmadan** ara beni. (zaman)

"-meksizin, -maksızın"

➔ Son günlerde **dinlenmeksizin** çalışıyordu. (durum)

"... r, ... mez"

➔ Eve **gelir gelmez** yemek yedi. (zaman)

"-diğinde, -diğinde, -duğunda, -duğünde"

➔ Sınav **bittiğinde** annem daha dışarıdaydı. (zaman)

"-cesine, -casına"

➔ Gözleri **yalvarırcasına** bana bakıyordu. (durum)

Örnek Soru

- I. Yemeğini yiyip içeri geçti, biraz sonra piyanonun başına geçti.
- II. Sanırım onu görmeyeli yıllar olmuştu, gözümde tütüyordu resmen.
- III. Hiç utanmadan karşıma geçmişti, hiçbir sorumluluğunu yerine getirmedi hâlbuki.
- IV. Önüne gelen yemeği içine doldururcasına atıştırıyordu çocukcağız.
- V. Hiç ara vermeksizin çalışıyordu inşaat işçileri.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde zarf-fiil, farklı bir sorunun yanıtıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Zarf-fiiller durum ve zaman anlamlı oldukları için "nasıl ve ne zaman" sorularına yanıt verirler. I. de "yiyip", III. de "utanmadan", IV. de "doldururcasına", V. de "vermeksizin" zarf-fiilleri durum anlamlı oldukları için "nasıl" sorusunun yanıtıdır. II. cümledeki "görmeyeli" zarf-fiili ne zaman sorusunun yanıtıdır ve zaman anlamlıdır.

Cevap: B

Dikkate Al

Bütün fiilimsi ekleri, fiilden isim yapan yapım ekleridir. Yani genel olarak fiili isim soylu yapar, tür değiştirirler.

fiilimsi eki,

➔ Romanı **okuyup** değerlendireceksin. → **fiili, zarfa fiil**

➔ **Düşünmek, çalışmaktan** çok yorar. → **fiili, isme fiil fiil**

➔ **Ağaran** hava, şehri mutsuz ediyordu. → **fiili, sıfata fiil**

çevimiştir.

Fiilimsiler, cümlede yargı bildirir. Fiilimsilerle cümlede "yan cümle" kurulur. Fiilimsinin olduğu cümlede yan cümle de vardır. Yani cümlede (yüklem hariç) kaç fiilimsi varsa o kadar da yan cümle olur.

➤ Bu konuda yapılacak bir şey kalmadı.
fiilimsi | Yan Cümle
Bu cümlede bir yan cümle vardır.

➤ Seni görmeyi isteyince koşu koşu gelir.
fiilimsi fiilimsi fiilimsi
Yan Cümle Yan Cümle Yan Cümle

Bu cümlede üç yan cümle vardır.

Örnek Soru

- I. Kanı çekiliyor evlerin
Eriyip dökülüyor damlar
- II. Şimdi rüya görür damlarda
Soluk, uzun yüzlü adamlar
- III. Bir kanat yumuşaklığıyla
Göklerden indi mi akşamlar
- IV. Sonsuzlaşan yollara dalmış
Tasalı gözler olur camlar
- V. Bekler camların arkasında
Soluk, uzun yüzlü adamlar

Numaralanmış dizelerin hangisinde fiil tabanlı yan cümle ve temel cümle görevinde yargılara yer verilmiştir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III
D) I ve IV E) IV ve V

Biz Çözdük

Sorunun kökü karışık gözükse de bilmemiz gereken kavramalara işaret ediliyor. Fiil tabanlı yan cümle ile fiilimsi, temel cümle ile yüklem kastedilmektedir. Aslında hem fiilimsi hem çekimli fiilin hangi dize veya dizelerde olduğu istenmektedir. I'de "çekiliyor" çekimli fiil, "eriyip" zarf fiil; IV'te "dalmış, olur" çekimli fiil, "sonsuzlaşan" sıfat-fiil görevindedir. Çekimli fiilin ve fiilimsinin bir arada olduğu dizeler I ve IV'tür.

Cevap: D

Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan sözcük grubudur.

İsim unsuru + zarf-fiil = Zarf-fiil grubu

➤ Bu yaman dağların hayalini hatırımdan silince
isim unsuru zarf-fiil
bomboş kaldım.

Zarf-Fiil Grubu

➤ Memed, beşer onar rast geldiği eşkıyalarla
isim unsuru sıfat-fiil
Sıfat - Fiil Grubu
tek başına vuruşarak ilerledi.
zarf-fiil

Zarf-fiil Grubu

Bu örnekte sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubunun içinde yer almıştır.

Örnek 9

O sabah büyük ayine katılmak için dışarı çıktığında havanın şaşırtıcı nemini, gökyüzünün kapalı ve basık olduğunu, denizdeki ufuk çizgisinin seçilemediğini görünce farkına vardı tehlikenin.

Bu cümlede

- I. Tüm fiilimsi türlerine örnek
- II. Tamlananı, tamlayandan önce söylenmiş isim tamlaması
- III. Edat ve bağlaç
- IV. Durum anlamlı ulaç
- V. Sıfat yapan "-ki"

unsurlarından hangisine yer verilmemiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 9

1. Fiil tabanlarına çeşitli ekler getirilerek oluşturulan fiil anlamlı, isim soylu sözcüklerdir fiilimsiler. Fiilimsiler cümlede isim, sıfat, zarf gibi farklı görevlerde kullanılabilir.

Bu açıklamaya göre,

(I) Dünya kentleri ezelden beri göçmenlerden oluşan erime potaları oldu. (II) Peki kentlere yeni gelenler, kendi etnik yerleşim yerlerinde mi toplanıyor yoksa kentten kente dağılıp yeni evlerine tamamen karışıyorlar mı? (III) Entegrasyonu takip etmek isteyen araştırmacılar, dil gruplarını ve ait oldukları mahalleleri tespit edebilmek için dünya genelinde 50 kentten Twitter verisi edindi. (IV) Sonrasında da bulgularını kentlerin ana dillerini konuşan sakinleriyle karşılaştırdılar. (V) Araştırmacılar Twitter verilerini okudu, Londra'daki gibi etnik çeşitlilik ve uyum içindeki topluluklarla karşılaştırdılar.

numaralanmış cümlelerin hangisinde fiilimsiyeye yer verilmemiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Anaksimenes, "Gerçekten var olan "havadır." I

diyerek bir tartışma başlatmıştır. Hava ile II

anlatılmak istenen neydi? Her şeyin kaynağı III

hava mıydı sahiden?

Bu parçada numaralanmış fiilimsilerin türleri, aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Sıfat - fiil	Zarf - fiil	İsim - fiil
B)	Sıfat - fiil	İsim - fiil	Zarf - fiil
C)	Zarf - fiil	İsim - fiil	Sıfat - fiil
D)	Zarf - fiil	Sıfat - fiil	İsim - fiil
E)	İsim - fiil	Zarf - fiil	Sıfat - fiil

3. Sıfat - fiilin etkilediği isim kullanılmayıp sıfat - fiil çoğunlukla çekim eki aldığında adlaşır. "Yemeğini yiyen çocuklar, dışarı çıktı." cümlesinde sıfat - fiilin etkilediği "çocuklar" sözcüğü yazılmayabilir: "Yemeğini yiyenler, dışarı çıktı." İsmine düştüğü bu kullanımda sıfat - fiil, adlaşmış olur.

Karakoçan'daki Kalecik Baraj Gölü'ne gittim hafta sonu. Haman ve Celo dağlarının kuzeydoğusundaki meşe ağaçlarının geniş bir alanı kapladığı bu bölge

I

karasal iklim etkisindedir.

Bu baraj gölüne karışan irili ufaklı dereler var-

II

dır. Birçok hayvan ve bitki türüne ev sahipliği yapmış bölge, yeşille mavinin birbirine

III

karıştığı dağlar arasında olup ziyaret edenleri

IV

V

mest eder her seferinde.

Yukarıdaki bilgiye göre, altı çizili sıfat - fiillerden hangisi adlaşmıştır?

- A) V B) IV C) III D) II E) I

4. Fiilimsilerin kendilerinden önceki ve/veya sonraki sözcüklerle oluşturdukları gruplara "fiilimsi grubu" denir. "Seni sevmek, Urfa'da Balıklı Göl'de balık avlamaktır." cümlesinde altı çizili söz grubu, isim - fiilden oluşmuştur.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde fiilimsi grubu yanlış gösterilmiştir?

- A) Bir şiiire başladığım zaman onun sonunu getir-medikçe rahat etmem.
- B) Bölge insanı karanlık çöktüğünde evlerini meşalelerle aydınlatıyordu.
- C) Kulaktan kalbe işleyecek kadar hırçın, soğuk ama çok soğuk bir rüzgâr esiyordu.
- D) Hesapsız harcamayı seviyordu ama para kazanmayı sevmiyordu.
- E) İnsanlar yönetme ve yönetilme arzularını hiçbir araca bırakmamalıdır.

5. Aşağıdakilerin hangisinde sıfat - fiil, "İlenmeler, geçit resimlerine benzer; başladığı yere döner." atasözündekiyle görevce özdeştir?
- A) Kusursuz dost arayan, yapayalnız kalır.
B) Gölgecik kuran boza içer, sal bağlayan ırmağı geçer.
C) Çekirgeden korkan ekin ekmesin.
D) Zamanında atılan bir dikiş, dokuz dikişin yerini tutar.
E) Erken yatan erken kalkar; uğur, insanı akıllı ve varlıklı yapar.

6. Aşağıdaki dizelerin hangisinde fiilimsi kullanılmıştır?
- A) Asardın okulu her sabah
Sen de âşıkтын bir zamanlar
B) Şimdi rüya görür damlarda
Soluk, uzun yüzlü adamlar
C) Bir kanat yumuşaklığıyla
Göklerden indi mi akşamlar
D) Sonsuzlaşan yollara dalmış
Tasalı gözler olur camlar
E) Bekler camların arkasında
Soluk, uzun yüzlü adamlar

7. I. Edebiyat var olduğundan beridir aynasını topluma tutmuştur.
II. Her gün birçok olay gerçekleşmiş bu virane evde, dediler bana.
III. Bir yalana dönüştürmüş sosyal paylaşım siteleri hayatlarımızı.
IV. Nedense modernizmin etkisi azalmış İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra.
V. Hayatımıza hükmetmiş sanal âlem, hergün biraz daha çok zehirliyor bizi.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde "-mış" ekinin işlevi, diğerlerinden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. Aşağıdakilerin hangisinde birden çok fiilimsi kullanılmıştır?

- A) Caddelerde kara önlük giyen çocuklar, genç kızlar; benim için güz şarkısı bu.
B) Ömrümden bir yılın geçip gittiğini yıl başında değil, okullar açılınca anlarım.
C) Yılların hızla geçmesi, benim gibi ihtiyarlar için zor iş.
D) Çocuklar büyüyor, her gün başlangıcında yeni bir sayfa döndürüyoruz yaşamımızda.
E) Çok uzun yıllar gerisine götürdü beni anılardan esen bir rüzgâr.

9. Fiilimsiler, ek fiil alıp cümle içinde yüklem görevinde kullanılabilir.

Bu açıklamaya göre, aşağıdakilerin hangisinde yüklem ek fiil almış bir fiilimsidir?

- A) Bu dönemde pek beklemediğimiz gelişme, onun buraya dönmesiydi.
B) Çok uzun zaman sonra, fırsatını bulduğu gibi arkadaşlarıyla buluştu.
C) Kendisine özgü, ilginç nitelikler taşımaktaydı mahallemizin yeni elemanı.
D) Yeni planlarınız var mı, diye soruyorlardı sürekli bana.
E) Tarla dönüşü en sevdiğim yiyecek, annemin gözlemeleriydi.

10. Edebî üretkenlik sadece gözlemlediğimiz dün-

I

yayı olduğu gibi yazıya yansıtılabilmek olsaydı

II

III

IV

çoğumuz birer yazar olurduk.

V

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin hangisi fiilimsi değildir?

- A) I ve II B) Yalnız II C) I ve III
D) IV ve V E) Yalnız V

1. Bağ-fiiller, cümleye durum ve zaman anlamları verdiği için "nasıl" ve "ne zaman" sorularına yanıt verir.

Bundan hareketle,

- I. Bazı bitkiler, güneş ışığından gelen enerjiyi tutarak onu besine çevirir.
 II. Kökün büyüyen parçaları zamanla genişleyip daha çok besin alır.
 III. Bitki, çeşitli şekillerde sulandığında bitkinin çiçek verme hızı değişir.
 IV. Bitkinin ihtiyacı olmadan ona gereğinden çok besin vermek fayda sağlamaz.
 V. Kökler, mineralleri ala ala gövdeyi ve yaprakları besler, çiçeğe zorlar.

numaralanmış cümlelerin hangisinde bağ-fil, diğerlerinden farklı bir sorunun yanıtıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Bazı sözcükler isim-fiil ekleriyle türedikleri hâlde zamanla fiilimsi olma özeliğini kaybeder.

Bu açıklamaya uygun bir kullanım aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Bu yiyecekleri rakipleriyle yemek, en muhtemel liderin işine gelmiyordu.
 B) Sana bir şey danışmaya çekiniyor çünkü nasıl tepki vereceğin belli olmuyor.
 C) Sözlü anlatım türlerinden tartışmada sonuç değil, konunun etrafıca ele alınması önemlidir.
 D) Bu sınama işi, tabii en çok babamın canını sıkmıştı.
 E) Onun kapıdan içeri girişiyle kıyamet koptu zaten.

3. (I) Çok geçmeden o çiçeği daha yakından tanıdım. (II) Küçük Prens'in gezegeninde tek bir sıra taç yaprakla bezenmiş, çok yer tutmayan, kimseciklere zararı dokunmayan gösterişsiz çiçekler varmış. (III) Yeşillikle belirirlermiş bir sabah, akşama kalmadan solarmış bu yeşillenme hâli. (IV) Ama onunkisi nereden estiği belirsiz bir yılın taşıdığı tohumdan gövermiş bir gün. (V) Küçük Prens, görüp bindiği ince dallara hiç benzemeyen bir sürgünü titizlikle gözlemeyi yeğlemiş.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde tüm fiilimsi türleri örneklenmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

4. Kültür ve sanat alanındaki çalışmalarına 1984 yılında sanatın farklı dallarındaki başarılı sanatçıların ödüllendirilerek desteklenmesi ile başlayan Enka Kültür Sanat, ilk etkinliğini biz çocukken gerçekleştirmiş.

Bu cümle ile ilgili,

- I. İsim-fiil ekini alıp kalıplaşmış isim hâline gelen sözcük vardır.
 II. Üç fiilimsi türüne de yer verilmiştir.
 III. Zaman anlamlı ulaç kullanılmıştır.
 IV. Diğer fiilimsiler, sıfat-fiil öbeği içinde yer almıştır.
 V. Sıfat-fiil, sıfat tamlaması işlevindedir.

Yargılarından hangisi yanlıştır?

- A) I ve II B) II ve III C) Yalnız III
 D) Yalnız IV E) III ve V

5. Göğsümüz kuvvetli, gönlümüz temiz
Tükenmez yolları, tüketiriz biz
Ne saray, ne hamam, ne han üretiriz
Nerde gün batarsa orda yatarız
"-mez" eki aşağıdakilerin hangisinde bu şiirdeki göreviyle kullanılmıştır?
- A) Kişi, karşısında duran bir ağaca baktı mı ağacı yanındakiler gibi görmez çoğunlukla.
B) Aynı doğa parçası karşısında ressamın aynı tepkiyi vermez.
C) Sana düşmez benim davranışlarımın etik yönlerini değerlendirmek.
D) Onlar, kaçınılmaz bir sonuçla karşılaşacaklarını anlayınca pes ettiler.
E) Kağıt kokusunu çok sevmek, kağıtları ölçüsüzce kullanmak anlamına gelmez bence.

6. Bacon'a göre bilim, tarih boyunca kötü durumda kalmıştır. Gözlem ve deneye dayanılacağı yerde birtakım işe yaramaz mantık oyunlarına başvurulduğu için doğanın kavranmasında, yasaların oluşturulmasında ve yararlılık konusunda bilim başarısız olmuştur.

Bu parçada kaç filimsi kullanılmıştır?

- A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 7

7. Hobbes'e göre insan, insanın kurdudur. Adaletin olabilmesi için savaş hâlinin son
I
bulup bir düzenin oluşmasıdır asıl olan. İn-
II III
sanların uzlaştıkları toplumsal bir mutabakatla
IV
oluşturulmalıdır devlet.
V

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerin hangisi filimsi değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklemi, zaman bakımından etkileyen sözcük bağ-fildir?

- A) Kitabın ön sözünden önce de kitapta emeği geçenlere teşekkür etmiş.
B) Koleksiyonuma kartpostalları ve tarih vesikalaları alalı bir şeye benzedi eser.
C) Akli sıra beni oyalayarak yarışmaya katılmama engelleyecekmiş bugünkü dersimizde.
D) Beden eğitimi dersi için bu aralar eşofman takımlarını getiriyorlar.
E) Makinenin dişleri aniden kırıldı, üretim belli bir zamana kadar durdu.

9. Sitoplazmada bulunan özel proteinlerin ara-
I

larında bağlar kurup birleşerek oluşturduğu
II III IV

tüpsü ve ipliksi yapılara hücre iskeleti denir, bu ipliksi yapılar bir araya geldiğinde hücre
V

organelleri değişir.

Bu parçada numaralanmış filimsilerin hangileri türce farklıdır?

- A) I ve II B) II ve III C) I ve IV
D) III ve V E) IV ve V

10. "Arkadaşım, teknolojiyi hayatından çıkarmış." cümlesinde "çıkarmış" sözcüğü çekimli fiil ve yüklemidir. "Kendini gelişme listesinden çıkarmış bir millet yok olur." cümlesinde "çıkarmış" sözcüğü bir ismi nitelemiş ve sıfat-fiil görevindedir.

Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük sıfat-fildir?

- A) Sosyal ağların bu denli hayatımızı kuşatması olur iş değil doğrusu.
B) İnsanın niçin bu kadar fazla teknoloji ürettiği anlayabilmiş değilim.
C) İnsanlık teknoloji konusunda kendine lazım olanı yaratır çoğunlukla.
D) Mesafe kısılcınsa insanı korutacak mahremiyet duygusunun olmaması.
E) Zaman içinde bilgi ağının hayatımıza etkisini çözdük insanlık olarak.

FİİLDE (EYLEMDE) ÇATI

- ✓ Yüklemdeki fiilin özneyle ve nesneyle olan ilişkisine **eylemin çatısı** denir.
- ✓ Tanımdan da anlaşılacağı üzere çatı, özne ve nesneyle ilgilidir. Bu yönüyle ikiye ayrılır.

NESNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ (NESNESİNE GÖRE FİİLLER)

- Geçişli Fiil
- Geçişsiz Fiil
- ✳ Oldurgan Fiil
- ✳ Ettirgen Fiil

ÖZNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ (ÖZNESİNE GÖRE FİİLLER)

- Etken Fiil
- Edilgen Fiil
- Dönüşlü Fiil
- İşteş Fiil

A) NESNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ (NESNESİNE GÖRE EYLEMLER)

- ✓ Eylemler, nesne alıp almama durumuna göre ikiye ayrılır.

1) Geçişli Fiil

- ✓ Nesne alabilen eylemlere "**geçişli eylem**" denir.
- ✓ Yükleme sorduğumuz "**neyi, kimi, ne**" sorularına "**onu**" yanıtını aldığımız eylemlerdir.
- ✓ Geçişli fiiller aslında iş (kılış) fiilleridir.
- ✓ Yani bu fiillerde öznenin yaptığı işten etkilenen bir öge (nesne) vardır.

- ✳ Hayvan hemen sahibini korudu.
nesne yüklem
- ✳ Bu notları geçen hafta almıştım.
nesne yüklem
- ✳ Ona çiçek armağan ettim.
nesne yüklem

Dikkate Al
"onu" sözcüğünü başına getirebildiğimiz fiiller, geçişlidir.

Dikkate Al

Nesne alabilme özelliğine sahip eylemlerin yüklem olduğu cümlelerde kimi zaman nesne kullanılmayabilir. Bu durumlarda nesne olmasa da cümle "**geçişli**" kabul edilir. Önemli olan eylemin nesne alabilmesidir.

- ➔ Dün akşam abimle kurduk.
- ➔ İki gündür her yerde aradım.

Bu cümlelerde nesne yoktur, ama eylemler nesne alabilme özelliğine sahiptir. Yüklem başına "onu" gelebilir.

Örnek Soru

Nesne almadığı hâlde alma özelliği bulunan cümleler "geçişli" olur. "Az önce sokakta yürürken gördüm." cümlesinde nesne yoktur ama nesne dahil edilebilir. Bu nedenle "gör-" fiili, geçişlidir.

Aşağıdakilerden hangisi bu açıklamaya verilebilecek örneklerden olamaz?

- A) Araştırmalar uzun uğraşlar sonucu neyse ki geliştirdi.
- B) Annem içeri girince ilk iş olarak hemen örttü tabii.
- C) Özellikle her yıl belediyeler ciddi miktarda plastik atık topluyor.
- D) Zamane çocukları oldukça bahtsız, gerçekten istedikleri gibi yaşayamıyorlar.
- E) Çağın ileri gelenleri sırf gelecek için bile olsa fark etmişti.

Biz Çözdük

Öncülde bizden istenen, nesne almadığı hâlde nesne alabilme özelliği olan fiili-cümleyi fark etmektir. A şıkında "geliştirdi", B şıkında "örttü", D şıkında "yaşayamıyorlar", E şıkında "fark etmişti" fiilleri nesne alabilme özelliğine sahiptir ama cümlelerde nesne yok. Bu cümleler yine de geçişli çatılıdır. C şıkında "topluyor" çekimli fiilin olduğu cümlelerin nesnesi "ciddi miktarda plastik poşet" ögesidir. Yani bu cümle nesne almıştır.

Cevap: C

2) Geçişsiz Fiil

- ✓ Nesne alamayan fiillerdir.
- ✓ "Neyi, kimi, ne" sorularına yanıt vermezler.
- ✓ Öznenin yaptığı işten etkilenen bir varlık (nesne) yoktur.
- ✓ Aslında bu eylemler "durum ve oluş" fiilleridir.

✶ Yapılan espriye hepimiz güldük.
yüklem

✶ Çocuğun kolu, gittikçe daha çok morarıyor.
yüklem

Dikkate Al

Bu cümlelerin yüklemeleri "onu" nesnesi almaz.

Unutma!

Bazı eylemler kullanıldığı cümleye ve yere göre bazen geçişli, bazen geçişsiz olabilir.

- ✶ Kırmızı araç bizi geçti.
nesne yüklem → neyi geçti? > bizi = geçişli
- ✶ Ali Usta, az önce burdan geçti.
yüklem → neyi geçti? > ∅ = geçişsiz
- ✶ Sabahleyin parkuru on dakikada koştum.
nesne yüklem → neyi koştum? > parkuru = geçişli
- ✶ Arabanın arkasından epey koştum.
yüklem → neyi koştum? > ∅ = geçişsiz

Örnek 10

Öznenin yaptığı işten etkilenen bir ögenin olmadığı cümleler, geçişsizdir. Geçişsiz çatılı eylemler de anlamalarına göre ya oluş ya hareket eylemi olurlar.

Bu açıklamaya göre,

- I. Doğru bildiğin yoldan kesinlikle ayrılmayacaksın hiçbir zaman.
- II. Onu en son gördüğümde parktaki bankta oturuyordu.
- III. Baharın güneşini ve yağın yağmurunu alan tabiat canlandı haliyle.
- IV. Kafile sarp kayaları aşarak öykülere konu olan yere ulaştı.
- V. Rüyaları kontrol etme teknikleri uyku ile ilgili araştırmalara konu oluyor.

numaralanmış cümlelerin hangisinde geçişsiz eylem, anlamca diğerlerinden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Sen Çöz 10

Oldurgan Fiil

Geçişsiz fiillerin "-r, -t, -tur" ekleriyle geçişli hâle getirildiği fiillerdir.

yat	-	ır
dur	-	dur
otur	-	t
Geçişsiz		Oldurgan
		çatı
Geçişli Fiil		

Adamı ortamdan kaçırdılar.

↓

kaç	-	ır	-	dı	-	lar
G.siz		Oldurgan				
		çatı				
Geçişli Fiil						

Dikkate Al

Bazı fiiller oldurgan çatı eklerini alırken köklerinde ses değişimi - olayı olabilir.

git	-	tir	→	götür	-
gel	-	tir	→	getir	-
kalk	-	tır	→	kaldır	-
Fiil		Oldurgan			
kök		çatı eki			

Ettingen Fiil

- ✓ Geçişli fiillerin "-r, -t, -tır" ekleriyle tekrar geçişli hale getirilmesidir.
- ✓ Yani eylemin geçişlilik derecesini artırmaktır.
- ✓ "Başkasına yaptıрма" anlamı vardır.

oku	-	t
duy	-	ur
bil	-	dir
Geçişli		Ettingen
		çatı
Geçişli Fiil		

Tüm soruları nihayet çözdürdüm.

↓

çöz	-	dür	-	dü	-	m
G.li		Ettingen				
		çatı				
Geçişli Fiil						

Örnek 11

Fiiller geçişsizken geçişli hâle getirilebildiği gibi bazı fiillerin de geçişlilik derecesi artırılabilir. Bu durum "-r, -t, -tır" ekleriyle mümkündür.

Bu bilgiden hareketle,

(I) Sabahları kahvaltı yapmak için ekmeğe almaya gittiğinizde fırında sıcak ekmeğe hazır oldurulur. (II) Fırıncılar ve aşçılar ertesi gün yenecek ekmeğe ve yemekler için geceden ya da sabah çok erken saatlerde hazırlık yaptırırlar. (III) Aşçılar, pişmesi uzun zaman alan yemekleri ve kahvaltıda yenecekleri geceden hazırlatırırlar. (IV) Ekmeğe yapan fıırıncılar ekmeğe hamurunun yoğrulması, mayalanması ve pişirilmesi için gece çalıştırırırlar makineleri. (V) Bu sayede sabah erken saatlerde siz müsait değışseniz bile sıcak ekmeğe buldurabilirsiniz.

numaralanmış cümlelerin hangisinde çekimli eylemdeki "-r, -t, -tır" ekinin görevi diğerlerinden farklıdır?

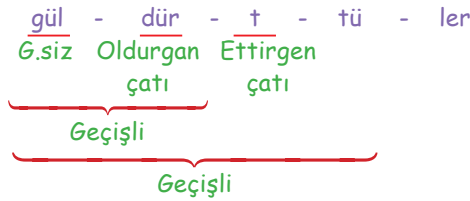
- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Sen Çöz 11

Dikkate Al

Bir eylem hem oldurgan hem ettirgen çatı eklerini aynı anda alabilir.

Çocuğu dedesine güldürttüler sonunda.

"göl-" eylemi önce oldurgan sonra ettirgen yapılmıştır.

B) ÖZNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ
(ÖZNESİNE GÖRE FİİLLER)

Öznenin eylemi yapma şekline göre dörde ayrılır:

Etken Fiil

- ✓ Eylemi yapanın belli olduğu çatıdır.
- ✓ Yargıyı öznenin kendisi yapar.
- ✓ Fiilin bildirdiği işi yapan gerçek, aktif bir özne vardır.
- ✓ Öznesi "gerçek veya gizli özne" olabilir.
- ✓ Etken çatılı fiiller, diğer çatı eklerini almazlar.

Öğrenciler dışarıda top oynuyor.

gizli özne özne yüklem

Sınıfa girmeden önce önlüğünü giydi.

gizli özne yüklem

Haberini alınca yüreğine bir kor düştü.

özne yüklem

Yağmur asfalttaki kirleri yıkıyordu.

özne yüklem

Özne, gerçek veya gizli olabileceği gibi insan dışı varlıklar da olabilir. Etken çatıda gizli özneyi de gerçek aktif, özne sayarız.

2 Edilgen Fiil

- ✓ Eylemin **başkası tarafından** yapıldığı çatıdır. Edilgen çatıda eylemi yapan, belli değildir.
- ✓ "-n, -l" çatı eklerini alır.
- ✓ Özne aktif değil, pasiftir; eylemi yapmaz, eylemden etkilenir.
- ✓ Edilgen çatılı eylemlerin öznesi gerçek değil, "sözde özne"dir.

- ➔ Takıma yeni bir kaptan seçildi.
sözde özne yüklem
- ➔ Son dönem şiiirleri daha çok seviliyor.
sözde özne yüklem
- ➔ Kaybolan çocuklar zaman sonra bulundu.
sözde özne yüklem
- ➔ Tüm evrak komisyon tarafından incelenmiş.
sözde özne yüklem

- ✶ Yüklemeler "-n, -l" çatı eklerini almış.
- ✶ Özneler "sözde özne"dir.
- ✶ Eylemlerde "başkası tarafından" yapıma anlamı vardır.

Bu üç özellik, eylemin edilgen olduğunu gösterir.

Edilgen çatılı eylemdeki sözde özne, etken çatıda nesne olur.

- ➔ Sınavdan sonra tüm sorularımız çözüldü. → Edilgen → çatı eki var.
sözde özne yüklem
- ➔ Sınavdan sonra tüm sorularımızı çözdü. → Etken → "-n, -l" çatı eki yok.
nesne yüklem

Unutma!

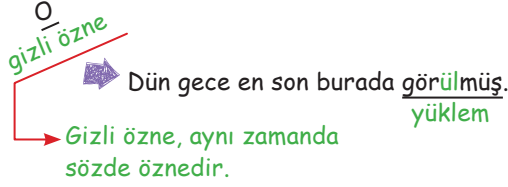
Edilgen çatılı eylemlerde "tarafından, -ce / -ca" ile kurulu ögeler olsa da eylem edilgendir. Bu ögelere "örtülü özne" denir. Örtülü özne cümlede öge olarak zarf tümlecidir.

- ➔ Okul, idare tarafından tatil edildi.
sözde zarf tümleci yüklem
özne
- ➔ Bu zor karar ailece alındı.
sözde özne zarf yüklem
tümleci

Cümlelerde eylemin kim tarafından yapıldığı belli olsa da yüklemelerde "-n, -l" çatı ekleri var, yüklemeler edilgendir.

Unutma!

Bazı kullanımlarda sözde özne, aynı zamanda gizli özne olabilir. Eylem, başkası tarafından yapılıyorsa cümle, edilgendir.

Dikkate Al

Yüklemi geçişsiz-edilgen çatılı eylemlerde özne yoktur. Yani sözde özne de yoktur. Türkçede cümlenin öznesiz olduğu tek istisna, bu durumdur.

- Öğleden sonra göl kıyısına gidildi.
yüklem
- Ancak iki gün sonra yola düşölmüş.
yüklem
- "git-, düş-" eylemleri geçişsizdir. Edilgen hâle getirildikleri için özne belirsiz, yani yoktur.

Örnek Soru

Hava keskin bir kömür kokusuyla dolar,
Kapanırdı daha gün batmadan kapılar.
Bu, afyon ruhu gibi baygın mahalleden
Hayalimde tek çizgi bir sen kalmıştın, sen!
Hülyasında geniş aydınlığa gülen
Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanınla
Ne güzel komşumuzdun sen, Fahriye Abla!

Bu dizelerdeki çekimli eylemler için,

- I. İkisi etken, biri edilgen çatılıdır.
- II. Hepsi basit çekimlidir.
- III. Haber kipiyle çekimlenmişlerdir.
- IV. Nesne-yüklem ilişkisine göre geçişsiz çatılıdır.
- V. Anlamına göre durum fiiline örnektirler.

değerlendirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) I ve II B) Yalnız II C) II ve III
D) Yalnız IV E) III ve V

Biz Çözdük

Yandaki dizelerde "dolar, kapanırdı, kalmışsın" sözcükleri çekimli eylem görevindedir. "Dolar, kalmışsın" etken, "kapanırdı" edilgen olduğu için I; üçü de haber kipli olduğu için III; eylemlerin nesne alabilme özelliği olmadığı için IV; anlamlarına göre durum(hareket) fiilleri oldukları için V numaralı değerlendirmeler doğrudur. Ancak "kapanırdı" fiili basit değil, birleşik çekimlidir; yani ek fiil almış bir çekimli fiildir. Fiillerin hepsi, basit çekimli(zamanlı) değildir.

Cevap: B

3 Dönüslü Çatı

- ✓ Özne hem işi yapar hem de yaptığı işten etkilenir.
- ✓ Yüklemde "kendi kendine yapılma" anlamı vardır.
- ✓ "-n, -l" çatı eklerini alır.
- ✓ Edilgen çatıdan en büyük farkı öznenin "gerçek, gizli özne" olmasıdır.

O
gizli özne

➔ Kızcağız treni kaçırdığı için üzüldü.
gerçek özne yüklem

➔ Karşısında annesini görünce çok sevindi.
yüklem

Ben
gizli özne

➔ Anıl yaşadığı şehirden ayrıldı.
gerçek özne yüklem

➔ Felaketi duyunca hemen telefona sarıldım.
yüklem

★ Eylemler "-n, -l" çatı eklerini alsa da özneler aktif, gerçektir.

★ "Kendi kendine yapılma" anlamı vardır.

Dikkate Al

Edilgen çatılı eylemle dönüslü eylem karıştırılmamalıdır. Edilgen eylemde özne sözde öznedir, "başkası tarafından yapılma" anlamı vardır. Dönüslü çatılı eylemin öznesi gerçektir, "kendi kendine yapılma" anlamı vardır.

➔ O gizli özne	Bu sözlerden sonra biraz <u>alındı</u> . yüklem	↔	<u>Çocuğun her istediği alındı</u> . sözde özne yüklem
➔	<u>Banu odasında süsleniyordu</u> . gerçek özne yüklem	↔	<u>Sınıf etkinlik için süsleniyordu</u> . sözde özne yüklem
➔	<u>Annesi, çocuğuna söylendi</u> . gerçek özne yüklem	↔	<u>Sorumluluğumuzu bilmemiz söylendi bize</u> . sözde özne yüklem

- ★ Dönüslü çatılı eylemlerdir.
- ★ Özne hem işi yapar hem de yapılan işten etkilenir.
- ★ Özne; belli, aktif, gerçektir.
- ★ "Kendi kendine" anlamı vardır.

- ★ Edilgen çatılı eylemlerdir.
- ★ Eylemi başkası yapar, özne yapılan işten etkilenir.
- ★ Özne pasif, sözde öznedir.
- ★ "Başkası tarafından" anlamı vardır.

Öznenin insan dışı varlık olduğu, "-n, -l" çatı eklerini alan, çoğunlukla doğa olayları ile ilgili "oluş" bildiren cümlelerin çatısı dönüslü sayılmaz. Bu cümleler etken çatılı kabul edilir.

➔ Rüzgârda ağaçların yaprakları döküldü.
➔ Bu yol, ileride ikiye ayrılıyor.

Öznenin işi yapıp işten etkilenme anlamı yok. Bundan dolayı etkendir bu cümleler.

Örnek Soru

Aşağıdakilerden hangisi "-n, -l" ekini alan fiilin çatısı, diğerinden farklıdır?

- A) Sınav zamanı yaklaşınca kamp için eve kapandı çocuk.
- B) Bizi kovalayan köpekten kaçtıktan sonra kurtulduğumuzu anlamak için etrafa bakındık.
- C) Ertesi gün çok önemli bir görüşmem vardı, sabah erken uyanmalıydım.
- D) Uzun zamandır alıştığımız misafirimizi bir an karşımda bulamayınca üzüldüm.
- E) O duvarda iyi durmadığı için tablo yerinden alınıp alınıp başka yere kondu.

Biz Çözdük

Türkçede "-n, -l" çatı eklerini alan bir yargı ya dönüşlü ya da edilgen olur. Edilgende yargı başkası tarafından yapılır, dönüşlüde yargıyı özne kendisi yapar. A, B, C, D seçeneklerinde kullanılan çekimli fiiller dönüşlü çatılıdır çünkü özneleri ya gerçek ya da gizli öznedir. Ancak E şikkında "ko - n - du" fiili edilgendir, "tablo" ise sözde özne görevindedir.

Cevap: E

4 İşteş Çatı

- ✓ Eylemin birden fala özne tarafından yapıldığını bildiren çatıdır.
- ✓ "-ş, -leş" çatı eklerini alır.
- ✓ İşteş çatılı fiiller, öznenin eylemi yapma anlamına göre ikiye ayrılır:

"Karşılıklı Yapma"

gör - üş -
bul - uş -
selam - laş -
ara - ş -
bak - ış -
mektup - laş -

- ➔ Yazarla bir fuarda tanıştık.
yüklem
- ➔ Çetin pazarlık sonrası anlaşmış.
yüklem
- ➔ Onunla bir yıl sonra karşılaşmışlar.
yüklem

Bu cümlelerde yüklem "karşılıklı yapma" anlamı vermiştir.

"Birlikte Yapma"

uç - uş -
kaç - ış -
gül - üş -
dol - uş -
bekle - ş -

- ➔ Serçeler çatıda uçuyordu.
yüklem
- ➔ Çocuklar koşuşmasın burada.
yüklem
- ➔ Ağıtlar eşliğinde ağlaşmış kızlar.
yüklem

Bu cümlelerde ise yüklem "birlikte yapma" anlamı vermiştir.

Bu iki anlamın dışında "nitelikte eşitlik" anlamıyla da işteşlik sağlanır. Bu fiillerde değişerek yeni bir hâl kazanma, oluş anlamı vardır.

- ➔ Çimento yağmur suyunu yiyince taşlaştı.
yüklem
- ➔ Hastalığı gönden güne kötüleşiyordu.
yüklem

"Nitelikte eşitlik" anlamı işteş çatıda "oluş" anlamı baskındır.

Örnek Soru

Aşağıdakilerden hangisinde eylemin yapıma anlamı diğerlerinden farklıdır?

- A) Önümüzdeki hafta içi bir gün buluşmayı kararlaştırdık onlarla.
- B) Biz de durumun farkındaydık, uzun zamandır araştırmamıştık.
- C) Salonun kapısı açılınca bir anda doluştu tiyatroyu izlemeye gelenler.
- D) Zavallı çocukla bir an göz göze gelince derin derin baktık.
- E) Aradan o kadar zaman geçtikten sonra bile yan yana gelince tokalaşmadılar.

Biz Çözdük

"-ş, -leş" çatı eklerini alan işteş fiiller, "karşılıklı ve birlikte yapma" anlamları verir. "Eylemin yapıma anlamı" sorulduğunda akla bu ayrıntı gelmeli. A'daki "kararlaştırdık", B'deki "araştırmamıştık", C'deki "bakıştık", E'deki "tokalaşmadılar" anlamca karşılıklı yapma anlamı vermektedirler. C'deki "doluştı" fiili "birliktelik" anlamını vermektedir.

Cevap: C

Dikkate Al

Birden çok öznesi olan her fiil işteş olmadığı gibi, "-ş" ekini alan her fiil de işteş değildir. İşteş fiil, birden çok öznesi olan fiil değil; birden çok özneyi gerektiren fiildir.

➔ Tüccarlar amaçlarına ulaştılar.
özne yüklem

➔ Sınıfa beş arkadaş daha geldi.
özne yüklem

➔ Onunla bu olayı konuşacaktım.
yüklem

Bu cümlelerin öznelinin çoğul olması, eylemi işteş yapmaz. Eylemin yapılışı birden çok özneyi gerektirmez.

"konuş" sözcüğünün sonundaki "-ş" yanılmamalı. Kök hâlinde, işteş değildir; eylem birden çok özneyi gerektirmez.

Dikkate Al

Bazı eylemler "-ş" çatı ekini almamasına rağmen kökündeki "-ş", eyleme işteşlik özelliği yükler. Bu eylemlere "anlamca işteş eylem" denir.

✓ Bu eylemler "karşılıklı yapma" anlamı verir.
"savaşmak, barışmak, güreşmek, yarışmak..."

➔ Kozlarını paylaşmak için güreşiyor yiğitler.
yüklem

➔ İki sene sonra nihayet barıştılar.
yüklem

Bu eylemler "-ş" çatı eki almamış ama işteşlik bildiriyor.

Unutma!

Çatı, sadece yüklemi çekimli eylem (fiil) olan cümlelerde aranır. Yani yüklemi isim ve isim soylu olan cümlenin çatısına bakılmaz, bu cümlelerde çatı aranmaz.

➔ Filmi bizden başka beğenen kimse yoktu.
isim
yüklem

Yüklemler isim olduğu için çatı aranmaz.

➔ Bazen zor olan, gitmek değil; kalmaktır.
fiilimsi fiilimsi

Yüklemi fiilimsi olan cümlenin de çatısına bakılmaz.

➔ Filmi bizden başka beğenen kimse yoktu.
isim
yüklem

Yüklemler isim olduğu için çatı aranmaz.

Örnek 12

Aşağıdaki tabloda verilen cümleler çatı özelliklerine göre incelenmiştir.

Cümleler	Öznesine Göre				Nesnesine Göre	
	Etken	Edilgen	Dönüşlü	İsteş	Geçişli	Geçişsiz
I. Yakalamak için eşeğin peşinden uzunca bir süre koştular.				✓		✓
II. Sabaha doğru sert esen lodostan dolayı birkaç ağaç dalı kırılmış.		✓			✓	
III. Büyük bir kabahat işlediği için uzak bir yere oturtuldu.		✓				✓
IV. Genç kız akşamki balo için içeride titizlikle süsleniyordu.			✓			✓
V. Şanlıurfa'da tarlasını süren bir köylü ilginç bir taşla rastlayınca onu müzeye götürür.	✓				✓	

Buna göre, numaralanmış cümlelerin hangisinin çatı özelliği yanlış verilmiştir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) Yalnız IV E) III ve V

Sen Çöz 12

Örnek Soru

Günümüzde tabiatla bağı yok hiçbir çocuğun; dal nedir, tomurcuk ne bilmiyorlar. Ağaçla,
I

tırmanmakla ilgilenmeyen çocuklara biz ebeveynler çıkıp doğayı korumaktan söz ediyoruz.
II

Neyi koruyacağımızı bilmekteyiz de niçin, nasıl
III

olacağını bilmiyoruz çünkü amacımız doğaya çocuğu salmamaktır. Doğayla kucaklaşmayan
IV

bir nesil, onu nasıl koruyabilir ki?
V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Çatı özelliğinin aranmadığı seçenek veya sözcük istendiğinde yüklem ismi olup olmadığına bakılır. Çünkü isim soylu sözcük yüklem olduğunda bu cümlenin çatısına bakılmaz. I, II, III, V numaralı sözcükler çekimli fiildir, bundan dolayı bu sözcüklerde çatı özelliği aranır. IV. sözcük "salmamaktır" isim soyludur çünkü isim-fiildir. Fiilimsiler de isim kabul edildiği için yüklemi fiilimsi olan bir cümlenin çatısına bakılmaz.

Cevap: D

1.

Cümleler	Öznesine Göre				Nesnesine Göre	
	Etken	Edilgen	Dönüşlü	İşteş	Geçişli	Geçişsiz
I. Yorganlarını yastık yapıp uzandılar tarladan dönen tarım işçileri.			✓			✓
II. Yarım saat içinde yürüdüler, gittikleri yolun tamamını.	✓					✓
III. Akşam olunca sivrisinekler vızır vızır tepemizde uçtu.				✓		✓
IV. Sabahın erken bir saatinde öğrenciler uyandırıldı spor için.		✓				✓
V. Yaşlı hücrelerin gençleşmesini sağlayan bir teknoloji geliştirildi bilim insanlarınca.		✓				✓

Çatı özellikleri incelenmiş yukarıdaki tabloda numaralanmış cümlelerin hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2.

Sözde özne, gerçekte özne görevini yüklenmiş nesnedir. Edilgen cümlelerde özne açıkça gösterilmediğinde nesnenin yerini alır.

Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde "kitap" sözcüğü sözde özne görevindedir?

- A) Kitabı dolaba değil, kafana koy; insanlar ölür, kitaplar ölmez.
 B) Mümkün olsaydı her karış toprağa buğday eker gibi kitap ekardım.
 C) Kitap, içimizdeki donmuş denizin buzlarını kırmaya yarar.
 D) Sizi fikren yükseltir kitap, içinizi asil ve mert duygularla doldurur.
 E) Sadakatli okuyucular tarafından okunur kitap ancak bir daha dönmek üzere.

3.

Geçişli fiiller, öznenin yaptığı işten etkilenen bir ögenin olduğu fiillerdir. Bu fiillere anlamına göre iş fiilleri denir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde çekimli fiil, iş fiili değildir?

- A) Annesi kendi kendine yıkandığını görünce çocuğunun büyüdüğünü anladı.
 B) Acı gerçekleri onlar duymasın diye yıllarca saklamış meğer.
 C) Yaşlılar, tehlikeye rağmen saatlerce dışarıdaki parklarda oturdular.
 D) Bir ara işi gücü bırakıp kendini müziğine adadı.
 E) Başkan, konuklarını karşısına alarak hepsini tek tek selamladı.

4. O gemiler ki başkalaşır
Çelişkinin diyalektiğinden
Gücü yok sonra anlaşır
İnsana eklediğinden
O gemiler ki başkalaşır
Gelişir değiştirdiğinden
Bu dizelerde işteş çatılı kaç farklı fiil kullanılmıştır?
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

5. • Yükleme isim soylu cümlelerin çatı özelliği olmaz.
• Geçişsiz bir fiil edilgen yapıldığında bu cümlelerin öznesi olmaz.
• Nesne almadığı hâlde alabilme özelliğinin olması bir fiili geçişli yapmak için yeterlidir.
• Edilgen çatılı fiilin öznesi olan sözde özne, gizli özne olabilir.

Aşağıdakilerden hangisi, yukarıdaki bilgilerin herhangi birinin örneği olamaz?

- A) Uzun bir arayışın sonunda neyse ki bodrumda buldular.
B) Günün belli bir saatinde muhakkak deniz kıyısına gidilirdi.
C) Nihayet ayaklarında çarık bulunan bir köylüyle paylaşıldı sır.
D) Boş olsa da işçiler tarafından büyük bir titizlikle yıkanır.
E) Yaptıkları şey, önce hayvanı bir güzel yormaktı av öncesi.
6. **Aşağıdakilerin hangisi "Babasını sabah göremeyince pek üzüldü ufaklık." cümlesiyle çatı yönünden özdeştir?**
A) Misketlerini torbada bulamayınca etrafa baktı ani bir tepkiyle.
B) Tuzlu suda pişirilince daha çabuk soyuluyor yumurta.
C) Rüzgârın şiddetinden dolayı ağacın ince dalları kırılmış.
D) Bu karar neden bunca zaman bizden esirgendi.
E) Islak bezle silindi, masanın tozlanan yüzeyi.

7. İşteş çatılı fiillerde yargı ya karşılıklı yapılır ya da ortaklaşa yapılır.

Bundan hareketle,

- I. Kuşlar patlama sesinin ardından kaçıştı sağa sola doğru.
II. Sınıflarımızın olduğu katlarda dakikalarca baktık onunla.
III. Uzun bir bekleyişten sonra nihayet araşabilmiştik onunla.
IV. Tehlikenin boyutuna rağmen insanlar tokalaşıyordu yine de.
V. Birbirlerini gördükleri ilk yerde doya doya kucaklaştılar.

cümlelerinin hangisinde eylemin anlam özelliği diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Kimi geçişsiz fiiller "-r, -t, -tır" ekleriyle geçişli hâle getirilebilir. Bu fiillere "oldurgan çatılı fiil" denir.

Buna göre aşağıdaki dizelerin hangisinde oldurgan çatılı fiil vardır?

- A) Meltem mi ki bu esen, renk mi, şarkı mı
Şu dağdan aşağı ak bir bulut salkımı
B) İçime bir buruksu sarhoşluk bırakmada
Düşler mi ki şu burcu burcu kokan havada
C) Renk mi ki üzerimden akaduran bu nehir
Kork, bahar seni bir al güle döndürebilir
D) Yattım coşkun çimenlerde uzun zaman
Kuşlar değil başımın üstünde hızla uçan
E) Kardeşlerin yüzyıllar önce kopmuş ahları
Ta sonsuza dek bu gökyüzünden ayrı

1. Eylemin geçişlilik derecesini "-r, -t, -tır" ekleriyle artıran fiillere ettirgen fiil denir. Bu fiillerde eylemi başkasına yaptırma anlamı vardır.

Bu bilgiye göre,

(I) Kuyunun sekisine yan yana oturup yöreyi gözden geçirdiler. (II) Ancak öteki peykelere yan gelmiş dört yaşlı kişiyi gördüler. (III) Yaşlı kişiler orada yüzlerine konan sinekleri ardı ardına kaçıyordu. (IV) Karşı yanda beş altı çocuk tozların içinde belenmiş, oyun oynuyordu. (V) Yaşlı bir nine avludaki renk renk, irili ufaklı tavuğu kovdurdu avludan.

numaralanmış cümlelerin hangisinde ettirgen çatılı fiile yer verilmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Yükleme isim ve isim soylu bir cümlenin çatı özelliğine bakılmaz. Çünkü sadece fiil cümlesinin çatı özelliğine bakılır.

Buna göre,

(I) Akşam çökünce çiçek, taç yapraklarıyla sarar özlemine, koynuna alır uyur. (II) Sabahın gelmesiyle dudaklarını aralar, güneşin öpüşü için. (III) Bundan dolayı bir çiçeğin avunulmaz hayatı, istemek ve yapmaktır. (IV) Bir damla yaş ve gülümseyişle denizin suları buhar olur, yükselir. (V) Ve vadileri aşan bu su ve buhar, rüzgârla birlikte düşmektedir kendisine susayan ovalara.

numaralanmış cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) V B) IV C) III D) II E) I

3. Kimi fiiller geçişsizken geçişli hâle getirildiğinde köklerinde bazı ses değişimleri yaşanır. "Bu işe yaramayan eşyaları ortalıktan kaldırın." cümlesinde "kaldırın" fiili, "kalk-" fiilinden türemiştir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir örnek vardır?

- A) Dışarıdaki canlı girdap ne var ne yoksa önüne katıp götürdü.
B) Tüm ahaliye bu haberler çeşitli yollarla duyuruldu dün akşam.
C) Bulaşıklara önce biraz su akıttı, sonra makineye yerleştirdi.
D) Akdeniz'in üstündeki ak bulutlar bize mevsimin değişeceğini salık veriyor.
E) Önce çocuğunu yatırdı sonra dikeş işine başladı.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisi nesne-yüklem ilişkisine göre farklıdır?

- A) Etrafa mis gibi bir zeytin kokusu yayılmıştı o sırada.
B) İş bulma ümitlerimin tamamen suya düştüğü zamanları yaşıyordum.
C) Bizi uzun uzun gözden geçirdikten sonra bunu yapınca donakaldım.
D) Küçük kardeşimden para istemek aklıma gelmişti benim de.
E) Zümrüt Hanım'ın çarpık dişlerine baka baka uyuyakalmışız birlikte.

5. "Dökül-" fiili aşağıdakilerin hangisinde "Fazla toprak, hafriyat kamyonları tarafından çukurlara döküldü." cümlesindeki göreviyle kullanılmamıştır?

- A) Ağaçlardaki meyveler, sonbahar gelince ırgatlarca sepetlere dökülmeli.
B) Ortalık rahatsızlığına yakalanan vücudu iki günde dökülmüş.
C) Resmin kompozisyonu için yeterli boya tuvale dökülse, diye iç geçirdi ressam.
D) Akşama doğru gelgit bitince balıklar yeniden sahile dökülüyor satılmak için.
E) Birazdan yemekler tabaklara dökülür, karnınız doyar; merak etme.

6. "Karşılıklı ve ortaklaşa yapma" anlamları dışında "-ş, -leş" çatı ekini alıp "değişerek yeni bir durum kazanma" anlamı veren fiiller de işteş sayılır.

Bu açıklamaya dayanarak aşağıdakilerin hangisinde işteşlik, karşılıklı ve ortaklaşa yapma anlamlarının dışındadır?

- A) Güneşin en kızgın olduğu öğle sıcağında asfaltta değen her şey yapışıyordu.
B) Yetişmek için aracın arkasından uzun süre koştu çocuklar.
C) Meydanda buluştuk, daha önce sözleştiğimiz arkadaşlarla.
D) Gençleşip serpiyen köylü kızları, gündün güne güzelleşiyordu.
E) Nihayet uzun süre beklettikten sonra bizimle de görüştüler.

7. Aşağıdakilerin hangisi özne - yüklem ilişkisine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) O olayları yaşadığımızda vaktin birinde bize de acınmamıştı.
- B) Adam amacına ulaşmak için acındı da acındı dakikalarca.
- C) Dışarı çıkıp top oynayınca kirlenen spor kıyafetleri yıkandı.
- D) Görsel sanat eserleri, düzenli aralıklarla sergileniyor bu atölyede.
- E) Uzun yıllardır bu bölgede yaşadıkları biliniyor Urartuların.

8. Aşağıdakilerin hangisinde yüklem bildirdiği işi yapan ve bu işten etkilenen aynı kişidir?

- A) Yaramazlıktan sonra uslanmış bir hâlde yatağa uzandım.
- B) Yağmur sonrası ıslanan çamaşırlar tek tek sıklıdı.
- C) Onlara sınavda aldığım notu söyleme cesareti gösteremedim.
- D) Eski mutlu günlerimizi özlemle yad ediyoruz.
- E) Çiftçiler tarafından ekinler hasat edildi, gerekli tedbirler alındı.

9. (I) Evinizde yaratmak istediğiniz ambiansın yolu, belirlediğiniz ışık miktarı ve stilden geçiyor. (II) Aydınlatma unsurları güçlü tasarımlarıyla dekorasyonu tamamlıyor. (III) Odadaki doğru aydınlatmayı seçerek tüm mobilyaları vurgulamak için yaratabilirsiniz. (IV) Büyüklük izlenimi vermek için aplikleri tavana doğru çevirerek mevcut alanı görsel olarak genişletebilirsiniz. (V) Özgünlük dokunuşunu benimseyerek de geleneksel kodları kurmayı tercih edebilirsiniz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisi nesne almamasına rağmen geçişlidir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇİTA YAYINLARI

10. (I) Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. (II) Ancak gelişen teknolojilerin bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı nedeniyle bu her zaman mümkün olmamaktadır. (III) Ortaya çıkan olumsuzluklar yalnızca ülkemizde değil, tüm dünyada doğaya zarar vermektedir. (IV) Bu nedenle son yıllarda doğayı ve doğal kaynakları koruma düşüncesi hızla yayılmaktadır. (V) Yeryüzünün yüzde beşinden fazlası korunan alan statüsündedir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde çatı incelenemez?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve IV
- D) III ve IV E) I ve V

CEVAP ANAHTARI

Sen Çöz

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
D	E	D	C	B	B	C	E	D	C	A	B			

TEST 1	1	2	3	4	5	6	7	8
	D	B	D	C	B	A	C	D

TEST 2	1	2	3	4	5	6	7	8
	D	B	D	E	C	D	B	E
	9							
	B							

TEST 3	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	A	A	B	D	D	E	B
	9	10						
	A	D						

TEST 4	1	2	3	4	5	6	7	8
	C	C	E	C	D	C	E	B
	9	10						
	C	A						

TEST 5	1	2	3	4	5	6	7	8
	B	E	C	C	C	A	A	C

TEST 6	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	C	A	B	B	D	B	A
	9	10						
	C	E						

